

KUIDAS ÕPPIDA KOOS?

Liitgümnaasiumide õpilaste väärtushinnangud, hoiakud ja hakkamasaamise strateegiad mitmekeelses ja mitmekultuurilises koolis

UURINGU ARUANNE

Uuring: Kuidas õppida koos? Liitgümnaasiumide õpilaste väärtushinnangud, hoiakud ja hakkamasaamise strateegiad mitmekeelses ja mitmekultuurilises koolis

Uuringu autorid: Jelena Rootamm-Valter, PhD
Kristina Kallas, PhD
Hurmet Lahi
Aleksandr Šuvalov

Uuringu teostaja: Tartu Ülikooli Narva kolledž, 2018

Tellij: Haridus- ja teadusministeerium

© Autoriõigused kuuluvad: Haridus- ja teadusministeerium, autorid, Tartu Ülikooli Narva kolledž

ISBN: 978-9985-4-1100-1(pdf)

Tartu Ülikooli Narva kolledž
Raekoja plats 2
Narva
www.narva.ut.ee

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1 UURINGU METOODIKA JA LÄBIVIIMINE	3
2 LIITGÜMNAASIUMIDE UURINGU ALUSED	6
2.1 Hakkamasaamise mõiste ja hakkamasaamise strateegiate käsitus	6
2.2 Liitgümnaasiumide õpilaste hakkamasaamise tingimuste ja seda mõjutavate tegurite käsitus	7
2.3 Väärtuse käsitus õpilase hakkamasaamisel liitgümnaasiumis	8
3 LIITGÜMNAASIUMIDE ÜLDISELOOMUSTUS	8
3.1 Koolide üldandmed	9
3.2 Õpetajad ja tugipersonal	9
3.3 Õppekava keel, õppeainete keel ning koolide otsus õppekeele kohta	10
3.4 Koolide eesmärgid ja saavutused	11
4 ÕPILASTE HAKKAMASAAMIST MÕJUTAVAD SOTSIAAL-KULTUURILISED TEGURID	12
4.1. Eesti kodukeelega õpilased	12
4.2. Vene kodukeelega õpilased	14
4.3 Kakskeelsetest perekondadest pärinevad ja kakskeelsed õpilased	17
5 ÕPILASTE HAKKAMASAAMISE STRATEEGIAD	19
5.1 Kohanemist vajavate muutuste iseloomustus	19
5.2 Õpilaste motiveeritus muutustega kohanemiseks	20
5.2.1 Gümnaasiumis õppimise motiivid	20
5.2.2 Mitmekultuurilise keskkonna motiveeriv mõju	21
5.3 Õpilaste hakkamasaamise strateegiad ja nende rakendamise asjaolud	23
6 ÕPILASTE ARUSAAMAD OMA KOOLI VÄÄRTUSTEST	28
7 KOKKUVÕTE	33
KIRJANDUS	37
LISA 1. Liitgümnaasiumide õpilaste fookusgruppide intervjuu kava	38
LISA 2. Liitgümnaasiumide õpetajate vestluse-intervjuu kava	43
LISA 3. Liitgümnaasiumide direktorite intervjuu kava	47
LISA 4. Väärtuste loetelu oma kooli väärtuste valimiseks	49
LISA 5. Liitgümnaasiumide juhtide ja õpetajate soove	51

SISSEJUHATUS

Käesolev uuring viidi läbi Tartu Ülikooli Narva kolledži uurimisrühma poolt Haridus- ja teadusministeeriumi tellimusel (leping). Liitgümnaasium on uuringus defineeritud kui kool, kus erinevalt Eesti tavakoolist õpivad koos erineva koduse keelega õpilased ning kus gümnaasiumi osa riiklikku õppekava rakendatakse erinevates õppekeeltes: koolis rakendatakse üheaegselt 100% eestikeelset õppekava ning mingis kombinatsioonis (näiteks 60/40) eesti- ja venekeelset õppekava. Uuringus kasutatakse üldjuhul termineid "kool" ja "gümnaasium" ka liitgümnaasiumi sünonüümina. Kasutatakse ka lühendit LG.

Liitgümnaasiumid on tekkinud kas olude sunnil kohalikes omavalitsustes, kus on gümnaasiumiastmesse jäänud liiga vähe õpilasi, et pidada eraldi erineva õppekeelega koole, või on see olnud teadlik otsus kooli asutamise hetkel eesmärgiga luua koos õppiv ja ühiskonda lõimiv kool. Liitgümnaasiumite puhul on nii ministeeriumil, kohalikul kogukonnal kui ka Eesti avalikkusel ootus, et nendes koolides õpivad lapsed hästi tundma erinevaid kultuure - neid, mida nende kaasõppijad esindavad – ning seeläbi omandavad kultuuridevahelise suhtlemise oskused, paraneb nende võõrkeeleoskus, süveneb empaatia ning austav suhtumine oma ja teistesse kultuuridesse ning nende esindajatesse, laieneb maailmavaade, luues paremad eeldused edasijõudmiseks ja arenguks. Oodatakse samuti, et liitgümnaasiumides toimiks senisest paremini Eesti ühiskonna lõimumine, mille näitajateks on ühelt poolt vene koduse keelega laste parem eesti keele oskus ja teiselt poolt eesti koduse keelega laste empaatiavõime ja Eesti vähemuskultuuride tundmine. Ootused on samuti, et liitgümnaasiumis tekivad õpilastel ühised sotsiaalsed võrgustikud, lähenevad üksteisele erinevatesse kultuuridesse kuuluvate noorte väärtushinnangud ja ühiskondlikud hoiakud. Käesolev uuring viidi läbi kaardistamaks kuivõrd on loetletud ootused täitunud, millised on olnud edulood aga ka tagasiminekid ja väljakutsed.

Lähtuvalt nendest ootustest seati uuringu eesmärgiks kaardistada, kuidas erineva koduse keelega õpilased, aga ka õpetajad ja kooli juhtkond on kohanenud liitkooli mitmekeelsest ja -kultuurilises keskkonnast põhjustatud väljakutsetega õppimisele ja õpetamisele ning kooli kui tervikkogukonna loomisele. Uuringuga püüti ka välja selgitada kohanemise mehhanismid ja neid mõjutavad tegurid üldistades senised kohanemiskogemused.

1 UURINGU METOODIKA JA LÄBIVIIMINE

Uuring viidi läbi ajavahemikus juuni 2017 - mai 2018. Tegemist on rakendusuuringuga, mis keskendub juhtumi analüüsile - uuritav juhtum hõlmab kõiki 2017. aastal Eestis tegutsevaid liitgümnaasiume. Uuringusse kaasatud liitgümnaasiumite loetelu on järgmine: Sillamäe Gümnaasium, Valga Gümnaasium, Jõhvi Gümnaasium, Pärnu Koidula Gümnaasium, Kiviõli 1. Keskkool, Peipsi Gümnaasium, Paldiski Gümnaasium, Kehra Gümnaasium ja Loksa Gümnaasium. Koolide valim on koostatud koostöös Haridus- ja teadusministeeriumiga.

Kuna Eesti liitgümnaasiumides pole varem sarnaseid uuringuid läbi viidud, on tegemist esmase baasuuringuga. Liitgümnaasiumide kohta pole teadaolevalt nende eripära arvestavat haridusmudelit välja töötatud, seetõttu peeti otstarbekaks deskriptiivse uuringu läbiviimist

nendes koolides õppimise, õpetamise ja õppeprotsessi korralduse iseärasuste väljaselgitamiseks. Uuring on induktiivne, subjektiivne, suunatud nähtuse mõistmisele, andmestik on kogemuslik ja üksikasjalik. Õpilaste kohanemisstrateegiate käsitluses on narratiivse lähenemise tunnusjooni. Uuringu kirjeldavast iseloomust tulenevalt ei saa aruandes välja toodud informatsiooni põhjal teha järeldusi õpilaste, õpetajate ja kooli juhtkonna hakkamasaamise mehhanismide, mõjurite ja kogemuste kohta.

Arvestades ülaltoodut oli valitud kvalitatiivne lähenemine. Andmete allikatena kasutati dokumente (koolide põhimäärused, õppe- ja arengukavad, kodulehtedel avaldatud ametlikud andmed, munitsipaalkoole haldavate kohalike omavalitsuste dokumendid). Nende põhjal selgitati välja, millised on koolide deklareeritud missioonid, visioonid, eesmärgid. Analüüsivahendina kasutati tekstide kvalitatiivset sisuanalüüsi, pidades eriti silmas mitmekultuurilisuse aspekte.

Mitmekultuurilisuse erinevate aspektide väljaselgitamiseks viidi läbi intervjuud koolielu korraldamise, õpetamise ja õppimise alase diskursuse saamiseks.

- Grupiintervjuud õpilastega nende seisukohtade teadasaamiseks õppimise ja hakkamasaamise eripärade kohta, hoiakute fikseerimiseks. Õpilastega, kes õppisid täielikult eestikeelsel õppekaval, viidi intervjuud läbi eesti või vene keeles õpilaste valikul. Õpilastega, kes õppisid 60/40 eesti- ja venekeelsel õppekaval, viidi intervjuud läbi vene keeles. Intervjueeriti 11. klassi õpilasi, kes on koolikeskkonda juba pikemat aega kogenud, kellel on juba hakkamasaamise kogemusi.
- Grupiintervjuud õpetajatega õppeprotsessi, õpetamise meetodite iseärasuste väljaselgitamiseks, arvamuste saamiseks õnnestumise ja ebaõnnestumise kohta, samuti soovitude kaardistamiseks. Intervjuud õpetajatega viidi läbi nende soovil kas eraldi gruppides eesti ja vene keeles või koos. Gruppidesse paluti võimalusel tulla erinevate ainete õpetajaid, kellel on kogemus nii 100% eesti kui ka 60/40 eesti-vene õppekavaga õpilaste õpetamisel.
- Individuaalsed intervjuud koolide direktorite või nende kohusetäitjatega seisukohtade teadasaamiseks kooli tegevuse eesmärgi osas ning administreerimise ja õppe- ja abiprotsessi korralduse eripära ning soovitude väljaselgitamiseks. Intervjuud koolijuhtidega viidi läbi eesti keeles.

Intervjuude kavad (nii eesti kui ka vene keeles) on esitatud aruande lisades. Kõigepealt viidi läbi intervjuud õpilaste, seejärel õpetajate ja lõpuks koolijuhtidega. Intervjuud toimusid allpool esitatud ajakava kohaselt.

Kokku viidi läbi 9 individuaalset intervjuud koolijuhtide, 11 grupiintervjuud õpetajate ning 16 grupiintervjuud õpilastega. Õpilastele ja õpetajatele on garanteeritud anonüümsus: uurimisgrupp vastutab selle eest, et nende väljaütlemised ei ole seostatavad vastaja nime, vastamise keele, kooli ega elukohaga. Koolijuhtidele sellist garantiid anda ei saa, sest mõnikord kõne all olev kool võib olla ära tuntav kontekstist. Koolijuhte oli sellest ka informeeritud.

26.09.2017	Jõhvi Gümnaasium	2 õpetajate ja 2 õpilaste fookusgruppi (pilootintervjuud)
4.10.2017	Paldiski Gümnaasium	1 õpetajate ja 2 õpilaste fookusgruppi
12.10.2017	Pärnu Koidula Gümnaasium	1 õpetajate ja 1 õpilaste fookusgrupp (2017/2018. õppeaastal puudub 60/40 eesti-vene õppekava)
13.10.2017	Kehra Gümnaasium	1 õpetajate ja 2 õpilaste fookusgruppi
23.11.2017	Valga Gümnaasium	1 õpetajate ja 2 õpilaste fookusgruppi
27.11.2017	Sillamäe Gümnaasium	1 õpetajate ja 1 õpilaste fookusgrupp (2017/2018. õppeaastal puudub 100% eesti õppekava)
29.11.2017	Peipsi Gümnaasium	1 õpetajate ja 2 õpilaste fookusgruppi
30.11.2017	Kiviõli 1. Keskkool	1 õpetajate ja 2 õpilaste fookusgruppi
01.12.2017	Loksa Gümnaasium	2 õpetajate ja 2 õpilaste fookusgruppi

Mitmetes kolides komplekteeriti õpilaste grupid rangelt vabatahtlikest, teistes koolides mõjutasid grupi koosseisu õppekorralduse spetsialistid või õpetajad. Õpilane võis grüpiintervjuust osalemisest keelduda ning mõned õpilased seda ka tegid. Intervjuudes osalemise soovijaid oli tavaliselt rohkem kui metoodika ette nägi (minimaalselt neli õpilast). Mõnes koolis tahtsid intervjuust osa võtta kõik klassi õpilased (keegi ei tahtnud kõrvale jääda) ning nende soovi ka arvestati, komplekteerides suuremad grupid. Mõnes koolis oli 11. klassis vähe õpilasi ning mõju avaldas ka intervjuude ajal aset leidnud viirushaiguste laine, nii et üksikute juhtudel oli intervjuueeritavaid grupis vaid kolm. Ühes koolis toimus intervjuu 10. klassi õpilastega – korralduslikel põhjustel. Intervjuu kestuseks oli tund kuni poolteist olenevalt õpilaste arvust.

Õpetajate grupid moodustati samal põhimõttel. Tavaliselt oli grupis neli kuni kuus õpetajat. Igas koolis otsustati iseseisvalt, kas moodustada kaks õpetajate keelegruppi või soovitakse intervjuueerimist pigem ühises grupis. Mõnes koolis kujunes seetõttu intervjuu kakskeelseks. Vene emakeelega õpetajatel oli mõningaid raskusi eesti keelest arusaamisega sagedamini kui eesti emakeelega õpetajatel vene keelest arusaamisega. Õhkkond oli kõigis gruppides sõbralik, mõnes koolis formaalsem kui teises. Intervjuud õpetajatega kestsid tund kuni poolteist.

Ühes koolis ilmnas ühemõtteliselt ühe administratiivtöötaja soov mõjutada ja/või kontrollida intervjuueeritavate õpetajate vastuseid. Ta viibis intervjuu ajal kohal, keeldudes intervjuus osalemast. Intervjuueerija hinnangul võisid õpetajate vastused kõrvalseisja juuresviibimisest mõjutatud olla.

Ühes koolis avaldas eesti emakeelega õpetaja soovi osaleda venekeelses intervjuus, kuigi formaalne põhjus (eestikeelse intervjuu aja ebasobivust vms) selleks puudus. Ühes koolis otsustas õpetajate intervjuust osa võtta administratiivtöötaja. Mõlemal juhul võtsid need inimesed intervjuust aktiivselt osa ning intervjuueerija hinnangul intervjuueeritavate õpetajate vastused teiste töötajate kohalolekust oluliselt mõjutatud ei olnud.

Intervjuude tekstid salvestati audioseadmete abil ning seejärel transkribeeriti täies ulatuses. Transkribeeritud intervjuude tekstid säilitatakse TÜ Narva kolledži serveris vastavalt uurimistööde algandmete säilitustähtaegadele ja -tingimustele.

Transkribeeritud tekstide põhjal viidi läbi kvalitatiivne kontentanalüüs kolmes kategoorias: koolielu korraldamise, õpetamise ja õppimise seisukohalt. Õpilaste hakkamasaamise strateegiate väljaselgitamisel kasutati narratiivse analüüsi elemente, tuginedes õpilaste selgitustele selle kohta, kuidas nad õppimisraskustest üle saavad. Õpilaste vastuseid (jutustusi) tõlgendatakse vastavalt aruande osas 3.1 esitatud arusaamadele hakkamasaamise strateegiatest.

Õpilaste õppimise ja kooliga seotud väärtused selgitati välja eelistuste meetodil. Õpilastele pakuti välja 45st väärtusest koosnev loetelu, mis sisaldas kõikide koolide, gümnaasiumi riikliku õppekava (Gümnaasiumi... 2010) ja Euroopa Liidu (Values... n.d.; Definition... n.d.) väärtusi. Fookusgrupist osavõtjatel paluti grupitöö vormis algul valida 45 väärtuse hulgast sellised, mida nende arvates nende kool evib. Juhul, kui esimene valik sisaldas enam kui 15 väärtust (kolmandik loetelust), paluti samuti grupitöö vormis valida neist 15 kõige tähtsat. Väärtuste valik iseloomustab õpilaste arvamust koolis evivate väärtuste kohta. Viidi läbi väärtuste võrdlev analüüs 100% eesti ja 60/40 eesti-vene õppekavaga õpilaste arvamustest, samuti selgitati välja kuivõrd need järgivad riikliku õppekava ja EL väärtusi.

2 LIITGÜMNAASIUMIDE UURINGU ALUSED

2.1 Hakkamasaamise mõiste ja hakkamasaamise strateegiate käsitlus

Lähtudes sõnastatud uuringu eesmärgist on uuringu keskseks uurimisteemaks hakkamasaamine mitmekultuurilises ja mitmekeelses õppekeskkonnas, mis on enamusele liitgümnaasiumite õpilastele esmakordne kokkupuude taolise keskkonnaga. Hakkamasaamine (ingl. *coping*) on intensiivsete eesmärgipäraste jõupingutuste kogum, mida inimene võtab ette olukorra või situatsiooni füüsilise, psühholoogilise või sotsiaalse kahju minimeerimiseks (Lazarus & Folkman 1984, Lazarus 1999, Carrol 2013: 1441 kaudu). Hakkamasaamise tulemuseks on olukorraga kohanemine ja muutuste aktsepteerimine sellisel viisil, et nad muutuvad immanentseks osaks igapäevaelust. Sellega kaasneb uuest olukorrast tingitud pinge ehk stressi langus.

Positiivne ja negatiivne hakkamasaamine tähistab erinevaid hakkamasaamise viise ehk strateegiaid. Positiivse hakkamasaamise strateegiad suurendavad vastupidavust (ingl. *resilience*) ja heaolu, samas kui negatiivse hakkamasaamise strateegiad pakuvad tavaliselt vaid ajutist abistavat (probleemist) kõrvalejuhtimist. Positiivsele hakkamasaamisele keskendumine on otsustavaks teguriks pikaajalise heaolu või vastupidavuse tagamiseks (Coping... 2017). Vastupidavus on võime raskest situatsioonist “tagasi pörkuda” (Coping... 2017). Vastupidav inimene on võimeline (*op.cit.*) taluma ebaõnnestumist, oma kogemusest õppima ning saama elu väljakutsetega enesekindlalt hakkama.

Teismelise või nooruki väljakutseteks ehk rasketeks situatsioonideks peetakse füüsilist haigestumist, kooli vahetamist, üleminekut kooli alusastmelt kõrgemale astmele,

hakkamasaamist suure õpikoormuse ja eksamite pingetega, muudatusi perestruktuuris (lahkumine ja lahutus), sõpruskonna muutumist, konflikte vanemate eakaaslastega, konflikte vanematega, lähedaste kaotusi ja leina. (Coping... 2017) Käesoleva uuringu seisukohalt on aktuaalsed keerulised situatsioonid, mis on tingitud kooli vahetamisest, üleminekust kooli alusastmelt kõrgemale astmele ning vajadust kohaneda mitmekeelse ja mitmekultuurilise õppekeskkonnaga.

Hakkamasaamine eeldab teatud mõtteid ja tegevusi, mida kasutatakse tajutud situatsioonis ohtlikuna. Mis iganes põhjusel stress ka ei teki, võib valida erinevate hakkamasaamise strateegiate vahel. Valitakse probleemile (ehk lahendusele) ja emotsioonidele (ehk tunnetele) orienteeritud strateegia vahel (*op.cit.*)

Probleemile (lahendusele) orienteeritud strateegiat iseloomustavad (*op.cit.*): 1) endale kinnitamine: "Mul on probleem – ma vajan lahendust" ning 2) sellest tulenevat käitumismalli: situatsiooni analüüsi, jõupingutuste suurendamist, varem õpitu rakendamist igapäevaelus, sellise isiku või isikute poolt pöördumist, kes saavad situatsiooni otseselt mõjutada. Arvatakse, et probleemile orienteeritud strateegia kasutamine toob pikaajalisi positiivseid lahendusi.

Emotsioonidele (tunnetele) orienteeritud strateegiat iseloomustab 1) probleemi "hauduma" jätmine, probleemist ettekujutuste loomine, probleemi vältimine ja/või eitamine, süüdistamine, sotsiaalse mõistmise ja toe otsimine ning 2) sellest tulenevat käitumismalli: olla positiivne, otsus mitte tekkinud situatsioonile mitte üle reageerida ning tegeleda sellega sammhaaval, luua objektiivne pilt stressitekitajast, suhelda, aktsepteerida ennast ja teisi, võtta pädevate inimestega (teiste õpilaste, õpetajate, tugipersonaliga) ühendust. Ollakse seisukohal, et emotsioonidele orienteeritud strateegia toob ajutisi positiivseid lahendusi. Lahendamata probleem kerkib suure tõenäosusega uuesti esile ning selle lahendamise juurde tuleb tagasi tulla. Uuringu tulemused peaksid näitama, milliseid tulemusi õpilaste hakkamasaamise toetamisel liitgümnaasiumid jõudsid ning millises suunas tuleks seda arendada

2.2 Liitgümnaasiumide õpilaste hakkamasaamise tingimuste ja seda mõjutavate tegurite käsitlus

Õppekeskkonna ja -tingimuste (pedagoogilised, organisatsioonilised, sotsiaalsed) kõrval kujundavad õpilase hakkamasaamist järgmised olulised tegurid:

- Õpilase vanemate ja perekonna olulised jooned: perekultuuri rahvuslik eripära, suhtluskeel või keeled, tavad, hoiakud, rollitunnetus, väärtused jne.
- Õpilase eelnev hariduskogemus enne liitkooli õppima asumist eelkõige õpetamise ja õppimise keelt silmas pidades, aga ka õppetöö välise tegevuse senine kogemus, kooli normid, traditsioonid, tavad jne.
- Õppekeeleoskus ja -kultuuritunnetus: millisel määral õpilane oskab liitgümnaasiumis kasutusel olevat õppimise ja õpetamise keelt või keeli, õppetöö väliselt koolis kasutatavaid keeli, keele- ja kultuurikeskkonnast tingitud käitumismustreid.

- Õpilase ühiskondlik ja kogukondlik kogemus (Pateman 2011): piirkonna majanduslikust tegevusest tulenev sotsiaalne keskkond, piirkonna ja kogukonna kultuurieripära, sh ühiskondlik arvamus, väärtused jt.

Käesolevas uuringus kogutud õpilaste, õpetajate ja koolijuhtide intervjuudest saadud andmeid interpreteeritakse nende tegurite mõju arvestades.

2.3 Väärtuse käsitlus õpilase hakkamasaamisel liitgümnaasiumis

Väärtused on õpilase hakkamasaamise olulisemaid mõjutegureid. Väärtustel põhinevad hoiakud, mis omakorda väljenduvad vahetus käitumises. Õpilase väärtused kujunevad ühiskondlike, kogukondlike ja perekonnaväärtuste mõjul. Nad mõjutavad ka õpilase enesehinnangut, sotsialiseerumist, õpimotivatsiooni jpm.

Uuringus võetakse aluseks Schroederi (2016) seisukoht, et olulised väärtused – arusaamad sellest, mis on "hea" ja "halb" - on ka see, mida tegelikult soovitakse ehk mis kujundab hoiakuid. Hoiakutest tuleneb, kuidas inimene ühes või teises situatsioonis tegelikult käitub. See tähendab, et ka koolis valitsevad väärtused väljenduvad otseselt õpilase käitumises ja tegevuses.

MODE teooria (MODE 2016) kohaselt on hoiakud, eriti aga tugevad hoiakud, funktsionaalsed: nad juhivad inimest positiivse juurde ja kõrvale negatiivsest, automaatselt lülitavad sisse sellele vastava käitumise. See tähendab, et koolis valitsevad väärtused mõjutavad otseselt õpilaste hakkamasaamist. Need väärtused, mida koolis oluliseks peetakse, käitumise tasandil toimivad, need aga, mida olulisteks ei peeta, käitumise tasandil ei toimi.

Kooli, ka liitgümnaasiumi väärtuste süsteem on suunatud eelkõige riikliku õppekava eesmärkide saavutamisele, laiemas plaanis aga ühiskonnas tervikuna valitsevate ja heakskiidetud normide ja arengusuundade toetamisele kujundamaks igast õpilasest endaga hästi toimetulevat täisväärtuslikku ühiskonna liiget. Kooli väärtuseid kannavad kõik õppeprotsessis ja seda toetavates tegevustes osalejad: kooli juhtkond, õppekorraldus- ja abipersonal, õpetajad ja õpilased. Õpilaste hakkamasaamise suhtes on kooli väärtuskeskkond üks olulisimaid hakkamasaamise toetajaid. Iga kool kujundab ja deklareerib (kinnitab kooli olulistes dokumentides, leiab väljendust muudes kirjalikes ja suulistes tekstides) temale omaseis olulisi väärtusi.

Uuringus püstitati eesmärk kaardistada, millised erinevused arusaamades kooliväärtustes esinevad eesti- ja venekeelsest kultuuriruumist pärit õpilastel ning milliste kooliväärtuste osas on nad üksmeelel. Selle abil saab hinnata ka kooli kultuurikeskkonna ühtsust või hajuvust. Mida ühtsem on õpilaste arusaam kooli väärtustest, seda paremini nad moodustavad terviku ja selle kaudu toetavad teineteise ja kõikide hakkamasaamist. Mida hajusam on kooli väärtussüsteem, seda suurem arusaamade ebamäärasus koolis valitseb ning vastavalt raskem on õpilastel koolis hakkama saada.

3 LIITGÜMNAASIUMIDE ÜLDISELOOMUSTUS

Alapeatükis iseloomustatakse liitgümnaasiume toetudes avalikele dokumentidele ja andmebaasidele. Informatsiooni on täiendatud koolijuhtide, õpetajate, ja õpilaste intervjuude põhjal, mis näitavad koolide mitmekultuurilisusest tulenevat eripära. Dokumentideks on koolide põhimäärused, arengukavad ning muud dokumendid. Lisas 1 on esitatud andmestik, millel koolide iseloomustus põhineb, samuti andmeallikate loetelu koolide kaupa. Andmed on esitatud 2017/2018. õppeaasta seisuga.

3.1 Koolide üldandmed

Üheksast uuringusse kaasatud liitgümnaasiumist kolm on riigi ja kuus omavalitsuste omandis. Koolid on saanud praeguse organisatsioonilise kuju valdavalt 2011.aastaks läbiviidud venekeelsete gümnaasiumite osalisele eestikeelsele õppele ülemineku reformi käigus. Esimene liitgümnaasium asutati siiski veel enne nimetatud reformi 2010. aasta. Üks liitgümnaasium asutati 2012. aastal ning ülejäänud kas 2013. või 2015. aastal. Enamikel koolidest on tänaseks täieulatusliku kolmeaastase gümnaasiumiõppe kogemus ehk kolm gümnaasiumi aastat ühes koolis alles piiratud. Koolides toimub õppeprotsessi kiire arendamine, uute tingimustega kohandamine. Õpilaste arv koolides varieerub 106st kuni 533ni, riigigümnaasiumides on õpilaste arv omavalitsuste koolide omadest suurem.

3.2 Õpetajad ja tugipersonal

Neljas koolis üheksast oli 2017/2018. õppeaasta alguses mitmeid komplekteerimata õpetajate ametikohti (kodulehtede andmetel). Puudu oli matemaatika, füüsika, eesti keele, eesti keel teise keelena ajaloo- ja ühiskonnaõpetaja, valikainete, kehalise kasvatuse õpetajaid, samuti eripedagooge, haridustehnolooge ja mitmeid ametnikke (sekretär jt). Õpetajate nappus kimbutab paljusid koole, eriti neid, mis asuvad suurtest tõmbekeskustest (Tallinn ja Tartu) eemal. Mõnede liitgümnaasiumide väiksus tingib vajaduse pakkuda õpetajatele osalise koormusega töötamist, mis vähendab veelgi nende töökohtade atraktiivsust. Lisaks sellele on liitgümnaasiumi nõudmised kohati õpetajatele erilisemad võrreldes nende koolidega, kus tuleb õpetada õppekeelt korralikult valdavaid õpilasi. Õpivad ju samas klassis nii õpilased, kes on lõpetanud täieliku eestikeelse õppega põhikooli kui ka need, kes õppisid põhikoolis peamiselt vene keeles. Selliseid klasse nimetatakse siin liitgümnaasiumiga analoogiliselt liitklassideks.

Uuringu jaoks läbi viidud intervjuudest õpetajatega selgub, et liitkooli liitklassis õpetamise jaoks on vaja rakendada spetsiifilisi õpetamismeetodeid ja -võtteid kindlustamaks ühelt poolt nende õpilaste edasijõudmist, kes õpetamise keelt (enamasti eesti keelt) eriti hästi ei valda, ning teiselt poolt ka selliste õpilaste edasijõudmist, kellel õpetamise keel on emakeeleks. Huvitav on märkida, et mõnes koolis õpivad näiteks vene kirjandust koos nii vene emakeelega kui ka vene keelt kui võõrkeelt omandanud õpilased, st ühtmoodi keerulised olukorrad tekivad nii eesti- kui ka vene keeles õpetades ja õppides.

Liitklassides kasutusel olevate spetsiifiliste pedagoogiliste meetodite hulgas nimetati kõige sagedamini LAK-õpet. Osa õpetaid on seisukohal, et selle metoodika valdamine aitab nii

liitklasside õpetajaid kui ka õpilasi kõige paremini edasi. Avaldati arvamust, et LAK-õppe meetodite omandamine peaks olema liitkoolide õpetajatele kohustuslik. Ometi hinnangud läbitud LAK-õppe koolitustele on olnud erinevad. Osad õpetajad hindasid tulemusi väga kasulikeks, osa lausa kasutuiks. Osa õpetajaid tunnustas kõrgelt SA Innove tööd LAK-õppe edendamisel ja koolituste korraldamisel ja läbiviimisel – need olid õpetajad, kes püüavad LAK-õpet süstemaatiliselt rakendada. Osal õpetajatest on selle metoodikaga olnud vaid põgus kokkupuude ning nad on (veel) selle suhtes skeptilised, osa polnud LAK-õppega üldse kokku puutunud.

Selgub, et tugiteenuste vajalikkust hinnatakse koolides erinevalt. Mõnel pool arvatakse, et õpilase toetamine on klassijuhataja ja aineõpetajate otseseks kohustuseks, teistes, vastupidi, pigem kaasatakse spetsialistide teenuseid. Esimesel juhul on tegemist pigem suletud tegutsemisviisiga (piiratakse pigem olemasolevate peamiselt pedagoogiliste pädevuste kasutamisega), teisel juhul ollakse avatud erialaspetsialistide süvaoskuste rakendamisele. Ühe või teise viisi tulemuslikkust on siiski võimatu käesoleva uuringu intervjuude põhjal hinnata. Huvi pakub see, et koolijuhid ei too üldjuhul tugispetsialistide teenuste vähesest kasutamisest põhjuseks rahaliste vahendite nappust. Seda mainiti piirava asjaoluna vaid ühel korral. Kõik koolid kasutavad suuremal või väiksemal määral Rajaleidja teenuseid.

3.3 Õppekava keel, õppeainete keel ning koolide otsus õppekeele kohta

Seitsmes koolis üheksast kasutatakse nii eestikeelset kui ka osaliselt venekeelset õppekava (nimetame need lihtsustatult edaspidi erinevate keeltega õppekavadeks). Koolid jagunevad keeltepõhise õppekorralduse järgi nelja gruppi:

1. Koolid, kus toimub õpe ainult eesti keeles, kuigi õpilaste hulgas on märkimisväärne hulk ka muu koduse keelega õpilasi.
2. Koolid, kus on eestikeelse ja osalise venekeelse õppekava õpilased jaotatud erinevatesse klassidesse, kuid osa aineid läbivad õpilased eesti keeles koos.
3. Koolid, kus erinevatel õppekavadel õppivad õpilased õpivadki kogu aeg eraldi. Põhjuseks tuuakse eesti keele oskuse erinevad tasemed: nõrgema eesti keele oskusega õpilastele tuleb õpetada eestikeelset ainet teistmoodi.
4. Koolid, kus kõik õpilased, sõltumata õppekava keelest, õpivad ühes klassis, ent osa aineid läbitakse erinevates keeltes eraldi gruppides. Vene keeles õpitakse tavaliselt matemaatikat, füüsikat, keemiat. Kusjuures huvipakkuv on ühe kooli kogemus: ajaloo õpetamine kahes grupis - eraldi õpetatakse ajalugu õpilastele, kes on lõpetanud eestikeelse ja venekeelse põhikooli, kuigi õpe toimub mõlemas grupis eesti keeles. Kahe grupi moodustamise põhjuseks tuuakse mitte niivõrd erinev keeleoskus, kuivõrd erinevad eelteadmised ajaloost. Õpetajate kinnitusel vajavad vene põhikoolist tulnud õpilaste teadmised gümnaasiumis nõutud ajalooteadmiste omandamiseks täiendavat eelõpet.

Ühes koolis – Koidula Gümnaasiumis – on õppekeel määratletud selgelt ja ühemõtteliselt - eesti keel, ilma täiendavate selgitusteta. Ning tegelikult kogu õpe toimubki selles koolis eesti keeles nii eesti- kui ka venekeelse õpilaste kogukonna jaoks. Osalise venekeelse õppega klasse on olnud, ent vajadus nende järele nüüd kooli juhi sõnul puudub. Osalise venekeelse õppega klassidest loobumist on toetanud ka kooli hooldekogu.

Ühes koolis – Peipsi Gümnaasiumis – on nimetatud kaks õppekeelt: eesti ja vene.

Ülejäänud koolides on õppekeeleks määratletud eesti keel, aga vene keele kasutamine on selle kõrval samuti nimetatud ning selle kasutamise tingimused reglementeeritud. Siiski puudub ühes koolis – Sillamäe Gümnaasiumis - 100% eestikeelne õppekava. Täienisti eestikeelse õppega klassid ei ole selles koolis kunagi komplekteerunud, kuigi soovijaid on nii koolijuhi kui ka õpetajate sõnutsi iga aasta olnud.

Kolmes koolis on nimetatud õppekeeleks ainult eesti keel, ent on täpsustatud venekeelse õppe maht eestikeelse kõrval, seega vene keel on õppekeelena nimetatud (Sillamäe Gümnaasium, Jõhvi Gümnaasium, Valga Gümnaasium). Nendes koolides toimib nii 100% eestikeelne kui ka osalise venekeelse õppega õppekava. Täielikult eestikeelsel õppekaval õpivad nii eesti kui ka vene koduse keelega õpilased.

Neljas koolis (Loksa Gümnaasium, Kehra Gümnaasium, Paldiski Gümnaasium, Kiviõli I Keskkool) ja ei ole eesti keele kui õppekeele kõrval teine õppekeel ametlikult määratletud, kuigi osaliselt pakutakse õpet ka vene keeles.

3.4 Koolide eesmärgid ja saavutused

Uuringusse kaasatud koolides rakendatakse kooli tegevuse eesmärkide ja visioonide sõnastamisel erinevaid kontseptuaalseid lähenemisi. Üks neist rajaneb lapse arengu protsessi kujundamisel teatud õpitulemuste saavutamiseks. Teine kontseptsioon näeb õpitulemusi kui ühte mitmetest tingimustes, mis koosmõjul lapse arengule kaasa aitavad, pidades oluliseks veel ka hoiakute ja oskuste kujundamist, mida laps saab koolis ning ka koolivälises tegevuses rakendada, et oma eluga parimal võimalikul moel hakkama saada või elus edasi jõuda. Hakkamasaamise tähtsust rõhutasid intervjuudes pigem koolijuhid, edasijõudmise vajadust aga õpetajad (liitkoolide eeliste ja puuduste kontekstis). Tõenäoliselt ei erine liitgümnaasiumid selles suhtes kõigest teistest Eesti koolidest, ent kahe erineva pedagoogilise kontseptsiooni paralleelne rakendamine koolides on siinkohal vaid äramärkimist vääriv, kuigi selle mõtestamine ei kuulu läbiviidava uuringu ülesannete hulka. Pea kõikide koolide eesmärgid hõlmavad erinevates sõnastustes nii õppetöö kvaliteeti kui ka õppimise tingimuste loomist, emakeele ja riigikeele omandamist, õnnelikku õpilast jne.

Uuringus loodeti esile tõstetud saavutuste kaudu teada saada, mida koolis lisaks õpitulemustele püsivalt väärtustatakse. Kodulehtedelt see paraku ei selgunud. Saavutused kajastuvad vaid uudiste rubriigis, mis aja möödudes asenduvad uute uudistega ning kaovad aegade hämarusse. Intervjuudest koolijuhtide, õpetajate ja õpilastega selgub, et tuntakse uhkust ja rõõmu küll õpitulemuste, küll õnnestunud õppeväliste ürituste, sh näiteks võitude üle mitmesugustel

konkurssidel ja olümpiaadidel jms. Seevastu suuliselt tutvustatakse saavutusi laiemalt ja sisukamalt. Tähtsaimaks tulemuseks peetakse – lühidalt kokku võttes - gümnaasiumide jätkusuutlikkuse saavutamise. Saavutuste loetelu koolijuhtide sõnastustes on esitatud lisas. Nii nagu igale organisatsioonile, tuleks ka liitgümnaasiumidele soovitada saavutusi järjekindlalt ja pidevalt avalikustada - õpilaste ja personali motiveerimiseks, samuti kooli maine tõstmiseks.

4 ÕPILASTE HAKKAMASAAMIST MÕJUTAVAD SOTSIAAL-KULTUURILISED TEGURID

Õpilase hakkamasaamine sõltub mitte ainult koolis toimuvatest protsessidest nagu õpetamine ja õppimine, koolikorraldus, õppeväline tegevus, vaid ka oludest, kus õppetegevus toimub. Liitgümnaasiumite puhul omab olulist mõju kahe kultuuriruumi – eesti ja vene – koostoime ühe kooli seinte vahel. Kaks kultuuri kujundavad vastastikuses koostoimes spetsiifilise keskkonna, mis kujuneb erinevate tegurite koosmõjul (vt lk 8-9).

Käesolevas peatükis vaatleme õpilase hakkamasaamist läbi nende sotsiaal-kultuurilise tausta: õpilase vanemate ja perekonnakultuur, eelnev hariduskogemus, sh haridusparadigma, õppekeele oskus ja kultuuritunnetus, eelnev ühiskondlik ja kogukondlik kogemus, - ehk sotsiaal-kultuuriline keskkond, millest nad tulevad, kui nad astuvad liitgümnaasiumisse. Sotsiaal-kultuurilise tausta mõju ulatub arusaadavalt ka kooli ning moodustab osa hakkamasaamise keskkonnast. Eesti kodukeelega, vene kodukeelega ja eesti-vene kodukeelega laste sotsiaal-kultuuriline taust on erinev ning sellest tulenevalt on ka nende hakkamasaamise võimalused ja strateegiad. Allpool kirjeldame õpilaste ja õpetajatega läbiviidud grüpiintervjuude põhjal, kuidas on liitgümnaasiumis kohanenud eesti kodukeelega, vene kodukeelega ja eesti-vene kodukeelega õpilased ning kuidas nende eelnev koolikogemus, kogukondlik ja ühiskondlik taust ning perekonna kultuur mõjutavad kohanemisstrateegiaid.

4.1. Eesti kodukeelega õpilased

Eesti kodukeelega õpilase puhul tuleb arvestada järgmis sotsiaal-kultuurilisi aspekte. Eesti kodukeelega õpilase liitgümnaasiumile eelneva koolikogemus pärineb eestikeelsest lasteaiast ja põhikoolist. Kui tal oligi seal kokkupuuteid teisest kultuuriruumist pärinevate kaaslastega, siis on suur tõenäosus, et kogu suhtlus toimus eesti keeles ning kultuuridevahelised erinevused ei tõusnud eredalt esile. Kogukondlik ehk ühiskondlik elu (huvitegevus, raamatukogu, arstiabi, kaubandus, transport jne) on eestikeelse õpilase jaoks valdavalt toimunud eesti keeles, samuti kasutatav massimeedia ja suhtlusvõrgustikud, ning see elu osa on olnud kooskõlas perekonnakultuuriga. Liitgümnaasiumi õppima tulles puutub õpilane esmakordselt vahetult kokku teisest kultuuriruumist pärinevate õpilaste ja õpetajatega igapäevaselt ning *en masse*. Õpilase jaoks kujuneb see kooliga kohanemisel üheks täiendavaks koolikeskkonna tingimuseks, millega liitgümnaasiumi õppima tulles kohaneda tuleb.

Õpilaste intervjuudest selgub, et liitgümnaasiumis õppima asudes kogeb teatud hulk eesti kodukeelega õpilasi esmakordselt, et osa kaasõpilastest räägib õppetegevuse väliselt teises,

vene keeles, millest õpilane aru ei saa. Õpilane märkab, et tema kõrval kujuneb suhtlusring, kus käitutakse mõnevõrra teisiti sellega võrreldes, millega ta on harjunud: talle ilmnevad erinevused kahte kultuuriruumi kuuluvate õpilaste käitumisharjumustes. Pannakse tähele erinevusi näiteks arusaamades sellest, mida tähendab korralikkus, täpsus jms kooliülesannete täitmisel, kuidas õpitakse, milline on vastuvõetav tööjaotus meeskonnatöös, milline on rahulik käitumine, millist hääletooni ja -tugevust peetakse kõrgendatuks, kui suur on isiklik ruum, millised on viisakad lauakombed, millised viisid on vastuvõetavad õpilaste omavaheliste arusaamatuste klaarimiseks jne.

Õpetajate sõnul toimub neil liitgümnaasiumi tulles eelkõige erinevuste äratundmine, millele järgneb suhtumise kujunemine. Valinud õppimise liitgümnaasiumis, jõuab õpilane arusaamisele, et erinevusi tuleb tolereerida, kui soovitakse selles koolis edasi õppida. Kuna õppimine on õpilastel selgeks prioriteediks (see selgub üheselt nende intervjuudest) – võeti ju otsus liitgümnaasiumi õppima minna teadlikult - siis tuleb kultuurierinevusi hakata taluma, hiljem nendega kohanema, kui oma koolikeskkonna eripärasesse omadusse.

Õpilaste intervjuudest selgub, et osa 11. klassi õpilasi on õppinud kultuurierinevusi aktsepteerima, teine osa neid taluma. Aktsepteerimine tähendab omaksvõttu ja mõistmist, mille tulemusena muutub nähtus või väärtus normiks. Situatsiooni talumine on aga selle ära kannatamine, mis ei vii siiski kohanemiseni. Mõnedel juhtudel vastupidi, võib kohanemist takistada. Need õpilased, kes on valinud olukorra talumise strateegia tunnistavad, et erinevused on häirivad. Kooliti on aktsepteerijate ja talujate osatähtsus erinev. Kõikide koolide õpilased tunnistavad, et erinevasse kultuuriruumi kuuluvad õpilased "hoiavad omaette" nii õppimisel (näiteks püüavad meeskonnatöös gruppe omavahel moodustada) kui ka õppevälises tegevuses (vaheajal, kooliüritustel). Sama täheldavad ka õpetajad.

Intervjuudes märgivad mõned eesti kodukeelega õpilased, et õpetajatel ja kaasõpilastel on nende õpitulemustele ja osalusele õppevälises tegevuses, koolireeglite täitmisele kõrgemad ootused kui nende vene kodukeelega õpingukaaslastele. Eesti kodukeelega õpilased pole sellega rahul, tajuvad seda täiendava põhjendamata koormuse ehk ebaõiglusena.

Samuti kogevad eesti kodukeelega õpilased niisugust õppeprotsessi korraldust ainetundides, kus tähelepanu on pigem halvema eesti keele oskusega õpilaste õpetamisele. Seda ei pane nad üldjuhul pahaks, ent märgivad, et endale sobiks kiirem materjalidega edasiminekuks, võiks olla vähem materjali kordamist ja enam uue materjali esitamist. Õpetajad märgivad, et teevad seda teadlikult püüeldes õpilaste teadmiste ja oskuste taseme ühtlustamise poole, mis 12. klassi jõudmise ajaks ka saavutatakse.

Esitati üksikuid näiteid juhtumitest, kus tekkisid arusaamatused eesti kodukeelega õpilase ja vene emakeelega õpetaja vahel. Eesti kodukeelega õpilased märkisid, et õpetamisstiil on harjumatu ning selle omaksvõtmine võtab aega. On nimetatud ka paari üksikjuhtumit, kus õpetaja ei oska eesti keeles õpetamiseks piisavalt eesti keelt, mis kujuneb õpilasele oluliseks takistuseks aine omandamisel (keemia, füüsika, inglise keel).

Osades ainetes, mida õpetajad nimetavad jutustavateks, nagu ajalugu, ühiskonnaõpetus, geograafia, ilmnevad õpetajate sõnutsi suured erinevused eesti- ja peamiselt venekeelse õppega

põhikooli lõpetanute teadmistes. Ühes koolis õpetatakse näiteks täielikult eesti keelega õppes ajalugu kahes grupis, kuigi mõlemas eesti keeles. Ühes grupis õpivad eesti õppekeelega ja teises osalise eestikeelse õppega põhikooli lõpetanud õpilased. Viimaste teadmiste täiendamine aines vajab teistsugust õpetamist võrreldes eesti keelega põhikooli lõpetanutega ning noorte õppimist koos peetakse ebaefektiivseks.

Pahatahtliku suhtumise probleem teisest kultuuriruumist pärit õpilastesse on liitgümnaasiumides mingil määral olemas, mida kinnitavad intervjuud õpilaste, õpetajate ja koolijuhtidega. Intervjuud koolijuhtidega aga näitavad, et see on pigem erinevate kogukondade eelarvamus, mille kinnistamist toetab koolijuhtide arvates ka meedia. Tegelikult leitakse kõigis koolides, kus probleemi on märgatud, pahatahtliku suhtumise juhtudele kiiresti positiivsed lahendused (vt aruande alapeatükk 4.3). Enamikest koolijuhtide ja õpetajate intervjuudest selgub, et nad on sellest nähtusest teadlikud ning koolis püütakse teha järjekindlat tööd, et õpilastele erinevusi põhjendada ja saavutada mõistev suhtumine nii kõikide õpilaste poolt. Koolijuhid märgivad, et probleem on aktuaalne kooliga kohanemise algstaadiumil ning praktiliselt kaob gümnaasiumis õppimise teisel aastal.

Võib järeldada, et eestikeelsest kultuuriruumist pärineva õpilaste jaoks on liitgümnaasiumi mitmekultuurilise keskkonnaga kohanemine võrreldes teiste õpilaste gruppidega kõige keerulisem, sest märkimisväärsel osal neist puudub nii vene keele oskus kui ka venekeelse kogukonnaga vahetu suhtlemise kogemus.

4.2. Vene kodukeelega õpilased

Võrreldes eesti kodukeelega õpilaste kultuuriruumiga ei ole vene kodukeelega õpilaste kultuuriruum niivõrd ühtne ja ühetaoline. Kuigi koduseks keeleks on vene keel, võib kultuuritraditsioonid olla kas Ukraina, Armeenia, Valgevene, Moldova või mõne muu endise Nõukogude liiduvabariigi või Poola või juudi omad. Siiski, tänu keelepõhisele kultuuritarbimisele on vene keelega seostuv kultuuriruum õpilasele tuttav ning ilmselt suurel määral ka omaks võetud.

Õpilase eelnev õpikogemus pärineb koolist, kus kogu tundideväline suhtlus toimus vene keeles, õppekeeleks oli valdavalt vene keel ning eesti õppekeelega puutus õpilane kokku vaid osades ainetundides. Kuigi õpilane õppis eesti keelt teise keelena alates teisest klassist, puudub tal arvestatav suhtlemiskogemus eestikeelsete kaaslastega. Eesti keele ja kultuuri kandajaks on enamusele vene kodukeelega õpilastele liitgümnaasiumi tuleku eel olnud vaid mõned aineõpetajad, kusjuures kõik eesti keeles aineid õpetavad õpetajad ei pruukinud olla eesti kultuuri kandjad. Vene kodukeelega õpilaste senine elukogemus kinnitab, et võib toime tulla ka venekeelse kogukonna piirides omamata vajadust kohaneda teise keelekeskkonnaga ja kultuuritavadega. Selles veenab õpilasi sageli ka nende vanemate ja eriti vanavanemate kogemus. Kogukondlik elu on vene kodukeelega õpilaste jaoks toimunud samuti valdavas osas vene keeles (näiteks huvitegevus, naabritega suhtlemine). Mõnes Eesti piirkonnas, nagu Ida-Virumaal, toimub õpilase jaoks vene keeles ka kogu laiem ühiskondlik elu (raamatukogu, arstiabi, kaubandus, transport, meedia jne). Samas on paljudes piirkondades õpilastel

kokkupuude ka eestikeelse ruumiga, kuna kas elatakse vähemusena eestikeelses kogukonnas (Pärnu, Tartu) või on kogukond kakskeelne (Kehra, Jõhvi, Mustvee, Loksa).

Siiski on vene kodukeelega õpilasetel olemas arusaam eesti keelest ja eesti kultuurist, erinevalt eesti kodukeelega õpilaste vähesest arusaamast vene keele ja kultuuri osas. Selles mõttes on vene kodukeelega õpilased liitgümnaasiumi kakskeelse keskkonna omaksvõtmiseks eesti kodukeelega õpilasega võrreldes paremini ette valmistatud. Vene kodukeelega õpilased tajuvad teise kultuuriruumi olemasolu teadlikumalt võrreldes eesti kodukeelega õpingukaaslastega, kuigi massimeedia kaudu tarbitav ja läbikäimine suhtlusvõrgustikes on venekeelne, koos kõige selle kultuuriruumiga kaasas käivaga. Need õpilased saavad paremini aru, milliste kultuuriliste erinevustega neil koheneda tuleb, kuigi igapäevaselt ja lähedalt puutuvad nad nendega kokku esmakordselt. Kultuurilised erinevused ilmnevad teistsugusel viisil võrreldes sellega, mida õpilane on oodanud (see selgub intervjuudest eesti kultuuriruumist pärit õpilaste ja õpetajatega). Näiteks mainivad eesti kodukeelega õpilased intervjuudes, et venekeelsed kaasõppijad ei pruugi tavasuhtluses aru saada ka väga lihtsatest lausetest, näiteks kus või millal mingi üritus koolis toimub vms, kuigi ainetundides võivad korralikult vastata.

Vene kodukeelega õpilaste jaoks on kõige keerulisem mitte niivõrd kohanemine teise kultuuriga, kui just teiskeelse õppeprotsessiga, võib-olla ka teise õppeparadigmaga. Samas on nad otsuse liitgümnaasiumi õppima tulla teadlikult vastu võtnud. Kuigi kõigi õpilaste sõnade kohaselt on nende prioriteediks gümnaasiumi õppekava omandamine, tuleb neil eesmärgu saavutamiseks kohaneda mitte ainult eesti keeles õppimisega, mis seab põhikooli omaga võrreldes märksa kõrgemad nõuded, vaid ka ümberringi toimiva ja ka ainetes õpitava eesti kultuuri kontekstiga.

Õpetajad märgivad, et kahetsusväärset sageli saavad osalise eestikeelse õppega põhikooli lõpetajad eksitava signaali: olles edukalt läbinud eestikeelsed ained ning saanud head tulemused eesti keele eksamitel, arvavad nad, et neil on piisavalt ette valmistatud gümnaasiumis täieliku eestikeelse õppega toimetulekuks. Selles toetab õpilasi ka teadmine, et igapäevaelus saavad nad eesti keelega kenasti hakkama. Õpilased annavad endale küll aru, et gümnaasiumi tulles peab valmis olema senisest intensiivsemaks õppimiseks, ent sageli selgub, et nad on raskusi alahinnanud. Osa õpilasi võtab väljakutse vastu ning jõuab 10. klassi lõpuks eesti kodukeelega õpilastele järjele, mis nõuab neilt oodatust märksa suuremat jõupingutust ja pühendumist. Osa õpilastest aga eelistab leebemat lahendust ning läheb üle osalise venekeelse õppega klassi, kus neil on hakkama saada kergem. Koolijuhtide ja õpetajate sõnutsi selliseid õpilasi ei ole palju, sest eeldusi täieliku eestikeelse õppega toimetulekuks püütakse välja selgitada juba sisseastumisel ning õpilasele antakse kooli poolt soovitusel, millisesse klassi oleks otstarbekam õppima minna. Koolikatseid ei ole üheski liitgümnaasiumis, õpilastega toimuvad vestlused, mõnel pool viiakse läbi eesti keele oskust kontrollivaid teste.

Samas vene kodukeelega õpilane eeldab või hakkab tajuma, et võrreldes eesti kodukeelega õpingukaaslastega on ootused temale mõnikord madalamad. See selgub peamiselt eesti kodukeelega õpilaste intervjuudest, ent kontekstis ka vene kodukeelega õpilaste ja õpetajate intervjuudest. Õpetaja võib rahule jääda vene kodukeelega õpilaste napisõnalise lihtlauselise vastusega, suuliselt vastama palutakse teistest harvemini, ning nende jaoks toimivad

mitmesugused tugiteenused. Kuigi võõras keeles ja võõra kultuuriruumi kontekstis õppimine on õpilastele keeruline, võivad nii õpilased ise kui õpingukaaslased tõlgendada seda vähemusele tehtava järeleandmisena ning mõned eesti kodukeelega õpilased tajuvad seda kui ebavõrdsust (intervjuudest õpilastega). Selle põhjal võib kujuneda ka hoiak õppimisse, aga ka teise kultuuriruumi kuuluvasse õpilasesse.

Kirjeldatud olukorra põhjused selguvad koolijuhtide ja õpetajate intervjuudest. Valdavalt venekeelse õppega põhikooli lõpetades jätab enamuse vene kodukeelega õpilaste eesti keele oskus soovida. Õpilaste hakkamasaamist liitgümnaasiumis raskendab mitte ainult ebapiisav keeleoskus (ei mõista, mida õpetaja räägib, seletab, nõuab, ei saa aru kirjalike ülesannete sisust jms), vaid ka võõra kultuuriruumi normide ebaselgus. Kõiki neid raskusi arvestades seatakse eriti gümnaasiumi õppimise alguses õpilastele põhjendatult erinevad ootused edasimineku te osas, mida osad õpilased tõlgendavad sageli – isegi kui ekslikult - madalamate nõuetena vene kodukeelega õpilastele. Seda eksklikku olukorra tõlgendamist toetab kujundav hindamine, kui selles reeglites ei olda ühtmoodi aru saadud. Selle tulemusena võib vene kodukeelega õpilastel kujuneda arusaam, et ootused ja nõuded talle on eesti kodukeelega õpilastega võrreldes madalamad ning see mõjutab õpilase õpimotivatsiooni ja hoiakuid. Ning vastupidiselt võib eesti kodukeelega õpilastel tekkida arusaam, et vene kodukeelega õpilased peavad vähem pingutama. Nende arusaamade tekkimise vältimiseks on oluline, et õpetajad ja kooli juhtkond selgitab oma õpetamise ja ootuste lähenemisi õpilastele ja seda järjepidevalt.

Intervjueeritavate õpetajate arvates esitatakse põhikooli lõpetamisel eesti keele oskustele märksa madalamad nõuded kui gümnaasiumis õppimine eeldab. Samuti märgitakse, et osalise eestikeelse õppega koolis ei valda aineõpetajad sageli piisaval tasemel eesti keelt, teises keeles õpetamise meetodeid jms, et õpilased omandaksid piisavalt tasemel põhikooli aineid (näiteks ajalugu), et gümnaasiumis edasi õppida. Paaril korral märgiti ka vene emakeelega õpetajate oskamatus kohandada õpetatavat eesti kultuuriruumiga, sh eestikeelsete õppematerjalidega. Kõik see põhjustab täiendavaid raskusi õpilastele, kes selle kooli lõpetades siirduvad liitgümnaasiumidesse edasi õppima, ning on mõistetav, et nende ületamiseks toetatakse õpilast, mis eristab neid kui suuremat tähelepanu saajaid. Mõnede koolijuhtide ja õpetajate arvates tuleks kasuks, kui õpilaste arv liitgümnaasiumide klassides oleks tavaliselt väiksem.

Osa vene kodukeelega õpilasi omandas eesti keele oskuse väga heal tasemel keelekümblusõppes. See kogemus annab neile oskuse tunda ennast mugavalt nii eesti- kui ka venekeelses keskkonnas. Keelekümblusõpe õpetab lisaks keelele ka eesti kultuuri, mis on nendele õpilastele mõistetavam ja omasem. Neil on omajagu ühist kakskeelsest perekonnast pärit koolikaaslastega, kuigi nende eestikeelse kultuuriruumi tundmisel puuduvad sügavamad perekondlikud juured. Õpetajate arvamusel kohaselt keelekümbluse metoodika järgi eesti keelt õppinutele sobib liitgümnaasiumis õppimine kõigi teiste õpilastega võrreldes kõige paremini, eriti häid tulemusi annab varajane keelekümblus. Õpetajate arvates varajase keelekümbluse laiaulatuslik rakendamine annaks võimaluse mitte ainult edukamaks eesti keele ja ainete eesti keeles õpetamiseks põhikoolis, vaid looks ka vajalikud eeldused põhikooli järk-järguliseks üleviimiseks täielikult eestikeelsele õppele.

4.3 Kakskeelsetest perekondadest pärinevad ja kakskeelsed õpilased

Osa õpilasi tuleb perekondadest, kus kodus räägitakse nii eesti kui vene keelt. Nendes perekondadest pärit õpilastel on eeldatavasti arusaam ning hakkamasaamise strateegiad mõlema kultuuriruumi osas. Liitgümnaasiumi tulles oskab õpilane mõlemat keelt, kuigi tõenäoliselt ühte paremini kui teist sõltuvalt senisest koolikogemusest.

Olulist mõju kakskeelsest perekonnast pärit õpilase kohanemisele avaldab lasteaia ja põhikooli kogemus. Sõltuvalt sellest, kas on käidud eesti või vene õppekeelega põhikoolis, on ka kujunenud välja selle õpilase kultuuriruum. Kultuuriruumi kuuluvust mõjutab oluliselt just kooli ja sõpruskonna kultuur. Eelnevast koolikogemusest ja sõpruskonnast tulenevalt kasutab õpilane kas eesti- või venekeelset või mõlemat meediat ja sotsiaälvõrgustikke.

Liitgümnaasiumis õppimisega kohanemisel puutuvad nad väiksemal või suuremal määral kokku samade asjaoludega, mis eesti ja vene kodukeeleaga õpilased. Ka nemad satuvad uude kultuurikeskkonda: põhikoolis on nad kokku puutunud kas vaid eesti või vene kultuuriruumiga, liitgümnaasiumides on neid kultuuriruumi kaks. Gümnaasiumis valivad kakskeelsest perest pärit õpilased koolijuhtide ja õpetajate sõnusti õppimise pigem täielikult eestikeelsel õppekaval, ent mõned, kes on lõpetanud venekeelse põhikooli, loobuvad esimesel õppimisaastal ning lähevad üle osaliselt venekeelse õppega õppekavale. Kakskeelsest perest pärit ning vene õppekeeleaga põhikoolist tulnud õpilased puutuvad kokku samade raskustega, mis vene kodukeeleaga kaasõppijad, kuigi igapäeva eesti keelt võivad nad osata üsna hästi.

Kakskeelsest perest pärit õpilased, kes kuuluvad mõlemasse kultuuriruumi, kujunevad mõnedel juhtudel liitgümnaasiumis kultuurivahendajateks, sealhulgas ka erinevatesse kultuuriruumi kuuluvate õpetajate ja õpilaste vahel. Õpilaste intervjuudes esitati sageli järgmist situatsiooni: vene kodukeeleaga õpilane palub oma kakskeelsel koolikaaslasel selgitada aineõpetaja poolt antud eestikeelse ülesande sisu. Harvemini esinev juhtum on see, kus kakskeelne õpilane aitab õpetajat uue materjali seletamisel. Mõnikord tuleb seletada vene keeles üle vene keelt mitteoskava õpetaja poolt eesti keeles esitatud materjal (intervjuudes nimetatud sagedamini), teine kord aga selgitada eesti keeles materjali, mille on esitanud eesti keelt halvasti valdav õpetaja, kes otsib uue materjali eesti keeles (intervjuudes nimetatud harvemini).

Kakskeelsed õpilased aitavad oma eestikeelsest kultuuriruumist pärit kaasõpilasi (mitte ainult klassivendi ja -õdesid, vaid ka teiste klasside õpilasi, näiteks 11. klassi õpilased aitavad 10. klassi omi) suhtlemisel venekeelsest kultuuriruumist pärit õpilastega, kes teist keelt ei oska. Seda läheb vaja grupitöös ainetunnis, meeskonnatöös projektide jm õppeülesannete täitmisel, õppeväliste ürituste korraldamisel jms. Eestikeelsest kultuuriruumist pärit õpilased tunnustavad oma kakskeelsete õpingukaaslaste panust õppeprotsessi, tunnivahelise suhtlemisse, tundidevälisesse ühistegevusse. Intervjuudest selgub, et seda peetakse oluliseks ja vajalikuks oskuseks. Venekeelsest kultuuriruumist pärit õpilased ei anna kakskeelsetele õpingukaaslastele intervjuudes hinnanguid, ei kommenteeri nende rolli. Ometi nad tunnustavad, et vajavad kakakeelsete õpilaste abi kooliööde tegemisel, ülesannete mõistmisel, toena suhtlemises õpetajatega.

Intervjuudest õpilastega selgub, et kakskeelsed õpilased aitavad klassikaaslasid ja õpetajaid hea meelega. Kakskeelsed õpilased nimetasid mitmel korral, et mõnikord muutub aitamisega seotud koormus liiga suureks, segades nende enda õppimist või muid tegevusi. Samuti nad mainisid liiga kõrgeid ootusi nende abile vene kultuuriruumist pärit õpilaste poolt. Ka õpetajad ootavad nende sõnutsi, et nad õpingukaaslasid (pidevalt) abistaksid ning mõnikord nendepoolne abi on muutunud osast õppeprotsessist. Kakskeelsed õpilased ütlevad, et vene kultuuriruumist pärit õpilastel tuleks endal rohkem pingutada, mitte oodata, et keegi pakub neile valmis lahendusi. Samas nad tunnetavad oma erilist kultuuriruumi siduvat rolli ja selle tähtsust ning kannavad selle ka välja.

Mitmekultuurilise ühiskonna olemuse mõtestamise alasest kirjandusele ja eriti viimaste aastate uuringute tulemusi arvestades võib püstitada hüpoteesi, et liitgümnaasiumis kujunenud olukord kujutab endast kogu Eesti mitmekultuuriliste suhete ning neid kujundavate ja mõjutavate tegurite mudelit. Seda uurides võib jõuda edasi Eesti ühiskonna mitmekultuurilise arengu mõistmisel ja mõtestamisel.

5 ÕPILASTE HAKKAMASAAMISE STRATEEGIAD

5.1 Kohanemist vajavate muutuste iseloomustus

Õpilaste hakkamasaamise strateegiaid iseloomustades tuleb kõigepealt teha ülevaade muutustest õppimises, mis neid liitgümnaasiumis ees ootavad. Osa neist on ootuspärased ja kõiki õpilasi puudutavad koolivahetuse ja kõrgemale õppetasemele üleminekuga seotud muudatused, teised aga on põhjustatud liitgümnaasiumis toimuva õppe- ja suhtluskeele muutustega ning mitmekultuurilisesse keskkonda sattumisega.

Selles peatükis keskendutakse õppeprotsessi ja selle abiprotsesside konkreetsetel situatsioonidel, mis võivad tekitada õpilastes pinget, ebakindlust, meeleheidet jms ning millega neil tuleb hakkama saada, et gümnaasiumis õppida ning enda ette seatud eesmärk – gümnaasium edukalt lõpetada – saavutada. Järgnevalt esitatakse selliste situatsioonide loetelu, mis on koostatud õpilaste, õpetajate ja koolijuhtide intervjuude andmetel.

- Paljudele õpilastele tähendab gümnaasiumi õppima asumine ka kooli geograafilise asukoha muutust. Kooli minek võtab senisest rohkem aega. Mõnes koolis kogevad seda umbes pooled õpilased. Mõned õpilased tulevad maakoolist linnakooli ning nende jaoks kaasneb kooli vahetusega ka elulaadi muutus – maaelulaad vahetub linna elulaadi vastu. Mõned õpilased peavad vahetama gümnaasiumi tülles ka elukohta ning koolinädala jooksul elama perest eemal.
- Enamikule õpilastest on uus ka kooli füüsiline keskkond, kuigi selle funktsionaalsus on õpilastele varasemast tuttav. Kindlasti tuleb harjuda muutustega õppetöö korralduses, võivad erineda õppimist ja koolielu puudutava informatsiooni kättesaamise viisid jms.
- Gümnaasiumi õppekava omandamine nõuab õpilastelt rohkem iseseisvat tööd ja algatusvõimet, suurema vastutuse võtmist.
- Pääaegu kõik õpetajad on õpilastele uued. Igal õpetajal on omapärane õpetamisviis, -meetodid jms. Kõigi õpetajatega tuleb õpilasel leida ühine keel.
- Vene kodukeelega laste jaoks õpetatakse mitmeid ained teises keeles. Kui varem oli näiteks matemaatika või inglise keele õpetamise keeleks vene keel, siis nüüd on selleks eesti keel. Teise keelega kaasneb sageli teistsugune õpetamismetoodika, tunnikorralduse reeglid ja tunnis käitumise kood. Iseseisvaks õppimiseks soovitatakse harjumatu eestikeelseid infoallikaid.
- Mitmetes ainetes tuleb õppida ja teha iseseisvad tööd teises keeles. Paljudele õpilastele tähendab see õppetekstide tõlkimise vajadust eesti keelest vene keelde, et neist täpsemini aru saada ja ebakindlust vähendada. Õpilasel tuleb võtta kasutusele uued eestikeelsed infoallikad, mille sisu ei pruugi hästi sobitada põhikoolis omandatud teadmistega. Kui õpilane jääb venekeelses kultuuriruumis kasutatavate infoallikate juurde, tähendab see mahukate tekstide tõlkimist vene keelest eesti keelde. Vene kodukeelega õpilase iseseisva töö maht suureneb.
- Suurem osa klassikaaslastest on õpilasele uued, mõnel õpilasel ei ole klassikaaslaste seas õppima tülles ühtegi varasemat tuttavat. Vaja on ennast kehtestada ning leida koht ja roll

klassi sotsiaalses struktuuris. Gümnaasiumi õppima tulles kohtub õpilane oma uues klassis omasarnaste kohanejatega, klass kui sotsiaalne grupp alles hakkab siis kujunema ning pakub õpilastele esialgu vähe toetust.

- Eesti keeles õppimisega toimetulekuks tuleb küsida teiste – eesti keelt hästi oskavate – õpilaste abi, mis võib olla harjumatu, kui õpilane varem ilma kõrvalise abita hakkama sai, võib-olla abistas teisi ise. See on oluline rollimuutus.
- Eesti keelt hästi valdavad õpilased, kellel poole varem võib-olla abi järele ei pöördutud, leiavad end uues ehk abistaja rollis.
- Tuleb kohaneda ka teistsuguse õppevälise tegevusega, suhestada end ka kooli juhi ja teiste töötajatega, kes korraldavad ja toetavad kooli õppevälist tegevust, näiteks huvijuht, tugispetsialistid jt.

Mitmekultuurilisest keskkonnast tingitud olude muutused, mis liitgümnaasium õppima tulles õpilast mõjutavad, on iseloomustatud peatüki 2 teises alapeatükis. Muutustega kohanemine nõuab õpilastelt raskuste ületamiseks motivatsiooni ning vaimset ja füüsilist võimekust. Suur osa õpilastest on isiksusena alles kujunemisjärgus, seetõttu on neile tähtis hakkamasaamisel saadav abi, sh spetsialistidelt. Järgnevalt esitatakse ülevaade õpilaste hakkamasaamise eelduste ja kasutusel olevate strateegiate kohta.

5.2 Õpilaste motiveeritus muutustega kohanemiseks

Hakkamasaamisel ja selleks tulemusliku strateegia valikul on oluline roll õpilase motivatsioonil. Motiivide ja nende tugevuse väljaselgitamiseks uuriti õpilaste hoiakuid gümnaasiumis õppimisele: miks on nende arvates üldse vaja gümnaasiumi õppima tulla ning kui oluline on hästi õppida (häid hindeid saada). Siinjuures käsitleti eraldi eesti keeles ja vene keeles vastanute õpilaste motivatsiooni. Kui intervjuu viidi läbi eesti keeles, siis edaspidi nimetame vastanuid eestikeelseteks. Eesti keeles intervjuueeriti nii eesti kui ka vene kodukeelega õpilasi, nad tegid ise valiku, millisesse intervjuueeritavate gruppi kuuluda.

5.2.1 Gümnaasiumis õppimise motiivid

Eestikeelsed intervjuueeritavad arvasid enamasti, et gümnaasiumi tullakse selleks, et saaks ka edaspidi haridusteed jätkata, kusjuures riigigümnaasiumide õpilased olid jällegi pea üksmeelselt häälestatud õpingute jätkamiseks ülikoolides. Teistes koolides ülikoolis edasiõppimist gümnaasiumis õppimise ühe eesmärgina nii kindlalt esile ei tõstetud. Näiteks: „Et targemaks saada.“ „Ei olnud muud kohta, kuhu minna.“ „Kutsekool ei sobinud. Ma nagu, minu jaoks ei olnud sellist eriala seal, mida ma tahan.“ „Ma isegi ei uurinud, kas kuskile mujale saab, ma lihtsalt jään siia edasi.“

Venekeelsetes intervjuudes oli ülikoolis edasi õppimine samuti tähtsaks – eestikeelsega küll võrreldes vähem oluliseks - ent mitte ainsaks gümnaasiumis õppimise põhjuseks. Üksikud õpilased rõhutasid, et gümnaasiumi lõpetanule avaneb rohkem võimalusi ja teid edasiminekuks, tekib suurem valik. Aga gümnaasiumi tuldi õppima ka seetõttu, et peale põhikooli lõppu ei

osatud veel edasiõppimiseks eriala valida või puudus käeulatuses (õpilastele teadaolevalt) võimalus huvipakkuvat eriala põhikooli baasil õppima asuda. Ühes koolis oli see vene keeles intervjueeritavate õpilaste valdav arvamus.

Enamik õpilasi kõikides koolides arvas, et kui gümnaasiumi juba õppima tuldi, siis tuleb õppida hästi. Hästi õppimine kindlustab õpilaste sõnutsi paremad võimalused edasiõppimiseks, eriti ülikoolides ning eriti õppekavadel, kus valitseb kõrge konkurss (meditsiin, infotehnoloogia). Mõned munitsipaalgümnaasiumide õpilased tõdesid, et vaatamata „hästi õppimise“ vajaduse tunnetamisele, ei kuku see tegelikult alati nii välja. Sellele küsimusele vastates olulisi erinevusi eestikeelsete ja venekeelsete gruppide arvamuste vahel ei ilmnunud. Osa õpilasi arvas, et tuleb õppida oma võimaluste või vajaduse kohaselt. Seda arvamust avaldasid nii eesti- kui venekeelsetes gruppides intervjueeritavad:

„Kui sul ongi eesmärgiks ainult gümnaasium läbida lihtsalt niisama ja sul ei ole eesmärki peale gümnaasiumi edasi õppima minna, siis sa võid selle niisama kolmelisena ka läbi teha.“

„... учиться максимально на свои возможности“.

Kokkuvõtteks võib öelda, et liitgümnaasiumide õpilastel on üldjuhul kõrge õpimotivatsioon ning uuring ei näita, et erineva kodukeelega õpilastel oleks see erinev, õppigu nad liitklassis, kus kogu õpe toimub eesti keeles, või osalise venekeelse õppega klassis. Õpilastel, kes õpivad liitgümnaasiumis ilma selge edasiõppimise eesmärgita, on vähe ning just nende õpimotivatsioon tundub olema teistega võrreldes nõrgem.

5.2.2 Mitmekultuurilise keskkonna motiveeriv mõju

Oluline on aru saada, millist motiveerivat mõju avaldab õpilasele liitgümnaasiumi mitmekultuuriline keskkond. Grupiintervjuudes õpilased tõid välja, milliseid eeliseid ja puudusi nad liitgümnaasiumil näevad võrreldes täielikult eestikeelse või osaliselt eestikeelse õppekavaga kooliga. Nii eestikeelsetes kui ka venekeelsetes intervjuudes osalejad arvasid üksmeelselt, et liitgümnaasiumis õppides ja selle lõpetades saavad vene emakeelega õpilased palju paremad võimalused oma haridusteed jätkata.

Mõnedes gruppides, intervjuu keelest sõltumata, nimetati eelisena ka teise kultuuri tundmaõppimist, samuti teise kultuuri kandjaga läbisaamise õppimist ja nendega suhtlemise kogemuse saamist: „*Uued tutvused on, olen väga sellega rahul.*“ Ilmnevad aga ka raskused, nimelt suhtlemisraskused. Näiteks:

„Mm, jah, et kindlasti on siis keelebarjäär suurem kui ainult ühekeelses koolis. Kuuleb rohkem vene keelt kui näiteks eestikeelses gümnaasiumis, ja väike keelebarjäär on ka.“

„Раньше помощь можно было спросить у одноклассников – они бы хорошо объяснили на русском, то сейчас эстонцы не могут так сделать. Ну или они

объяснят - попытаются максимально объяснить понятно, но все равно не очень понятно. [Смех]“

Selliste takistuste olemasolu vähendab üksteise mõistmist, mis omakorda ei lase tekkida tugeval sõpruskonnal põhineval tugisüsteemil, millele õpilane saab takistuste ületamisel toetuda. Ka motivatsioon väheneb, kui lahendusteks nähakse vähe kättesaadavaid võimalusi. Näiteks:

„Если ты не понимаешь какую-то вещь на эстонском, математика там, например, химия, физика, биология даже, то ну тебе никто не подскажет это, ну, на русском языке, потому что некоторые учителя не знают перевода на русский язык, но если они будут [объяснять], если спрашивать ... учителей, то они будут объяснять, и это займет очень много времени“.

«Учиться сложнее. Все равно считается, что ты закончил русский класс, а не эстонский, хотя учишься в основном на эстонском.» (Osalise eestikeelse õppega klassist.)

Samas esitatud tsitaadid kinnitavad, et hakkamasaamise tugisüsteemid (õpetajad, sõbrad) on olemas (vt üksikasjalikumalt järgmises alapeatükis).

Eestikeelsetes intervjuudes nimetati mõnikord liitgümnaasiumi eeliseks, et seal õppides saab vene keele selgemaks ning õpib paremini tundma ka vene kultuuri. Eeliseks peeti ka seda, et keelt saab õppida vabas suhtlemises, mis on motiveerivam kui ainetunniga võrrelda:

„Ma arvan, et näiteks pannakse vene keelele rohkem rõhku, et ka eestlased saaksid vene keele paremini selgeks ja vastupidi.“

“Et võib neid keeli paremini omandada kui, siis, et sunniviisiliselt peab kõnelema. Mitte tõesti, noh, oma emakeeles.“

„Ma arvan, et keeli saab rohkem teada ja samas võivad maailmavaated natukene muutuda.“

Samavõrra tõdesid vene kodukeelega õpilased, et liitgümnaasiumis eestlastega koos õppimine toetab nende eesti keele oskuse arengut:

„Я познакомился со многими эстонцами, у меня теперь много эстонских друзей и эстонский наверное стал лучше».

«Постоянно учишься разговору как бы эстонцев. То есть русские учили язык по правилам, а эстонцы уже говорят свободно, и к ним привыкаешь.“

„Эстонский язык, как ну предмет мне стал нравиться больше чем в начальной школе. Много новых слов узнал и правил тоже.»

Õige mitmes fookusgrupis leiti, et liitgümnaasiumidel pole teiste koolidega võrreldes puudusi, kuigi mõnedest neist oli ülalpool juttu. Kõige enam räägiti õppimiskeskustest vene kodukeelega õpilastel. Kohanemiskeskus suhtluskeskkonna osas esines eesti kodukeelega õpilastel, kes hea meelega näeksid kooli suhtluskeskkonda ühtsena ning neile täies ulatuses arusaadavana. Täpsemalt oli neist raksustest juttu aruande peatükis 4.

Tugevasti motiveeriv ning ka praktiliselt kasulik on abi saamise kättesaadavus. Abi küsimise ja saamise kohta ütlesid õpilased kiidusõnu nii eesti- kui ka venekeelsetes intervjuudes. Ent abi tõhusus jätab nende meelest soovida. Iseloomulikke näiteid:

“X: Обращалась и к одноклассникам эстонцам и к учительнице по химии.

Intervjueerija: Отлично. Был ли толк от этой помощи?

X: Да

Z: Нет

(Смех)

Y: Был. “

„Mul oli matemaatikaga raskusi ja siis mu matemaatikaõpetaja aitas mind ja õpetas mind. “

«Эстонцы обращаются за помощью, когда не понимают, что надо делать в домашней работе по русскому языку и очень часто спрашивают значения слов и даже иногда скидывают в нашу классную беседу, которая у нас есть в фейсбуке фотографии с домашней работой и мы пытаемся им сделать домашнюю работу. “

Abi küsiti ja vajati õppimist puudutavates küsimistes. Üksikud õpilased kõigi intervjueeritavate hulgast pakkusid ise teistele abi ehk märkasid teiste muret või probleeme. Koolijuhtide ja õpetajate intervjuudest selgunus, et abistamine toimib nii praktilise tegevuse kui ka hakkamasaamist motiveeriva tegurina. Ülevaade vajamineva abi sisulistest aspektidest on esitatud järgmises alapeatükis, kus käsitletakse õpilaste hakkamasaamist.

Kokkuvõtteks tuleb öelda, et mitmekultuurilise keskkonna mõju õpilase õpimotivatsioonile on - peavooluna - tugev ja positiivne. See kehtib õpilaste kohta, kes on seadnud endale sihiks õppida pärast gümnaasiumi lõpetamist edasi, enamasti Eesti ülikoolides. Õpilased, kes ei ole edasiõppimise ega muid pikemaia plaane enda jaoks teinud, siis mitmekultuurilises keskkonnas kohanemine tundub mittevajalik ja koormav, mis võib siis kohanemisele ja õpimotivatsioonile ka negatiivselt mõjuda.

5.3 Õpilaste hakkamasaamise strateegiad ja nende rakendamise asjaolud

Õpilaste hakkamasaamise strateegiate kirjeldamisel lähtutakse teoreetilisest käsitlusest, mis on esitatud alapeatükis 2.1. Praktiliselt kõigi grupiintervjuude andmed lubavad kinnitada, et õpilased on kogenud õppimisega ja/või edasijõudmisega seotud probleeme. Tõenäoliselt probleeme endale mittetunnistavad õpilased gümnaasiumi 11. klassini ei jõua. Probleemile (lahendusele) orienteeritud strateegiat iseloomustavad kaks etappi: esiteks, endale kinnitamine: “Mul on probleem – ma vajan lahendust” ning teiseks, sellest tulenevat käitumismalli: situatsiooni analüüsi, jõupingutuste suurendamist, varem õpitu rakendamist igapäevaelus, isiku või isikute poole pöördumist, kes saavad situatsiooni otseselt mõjutada.

Hakkamasaamise efektiivse ehk probleemile orienteeritud strateegia seisukohalt probleemi äratundmine ja selle tunnistamine on esimene vajalik samm sellega hakkamasaamiseks. See võimaldab hakata liikuma probleemi lahenduse poole, valides ühe või teise lahendustee. Kui rakendada kohanemise efektiivsemat ehk probleemile orienteeritud strateegiat, siis on oluline, kui kiiresti tekkinud probleem enda jaoks teadvustatakse. Mida varem see toimub, seda efektiivsem ja võib-olla kergem on lahendus.

Õpilaste sõnutsi on probleemi äratundmine liitgümnaasiumi uutes õppetingimustes mõnikord raskendatud, sest uute nõudmiste äratundmine, nende mõistmine ja adekvaatne tegutsemine nõudmiste täitmiseks võtab omajagu aega. Siin põimuvad omavahel nii uute koolitingimuste kui ka teistsuguse kultuurikeskkonnaga kohanemise vajadus. Teistsuguse kultuurikeskkonna iseloomustus on toodud aruande peatükis 3: see on erinevast keelekeskkonnast pärit õpilastele erineval määral keeruline. Õppeprotsessi muudatuste äratundmine, millega õpilasel kohaneda tuleb, on iseloomustatud peatükis 4.

Probleemsituatsiooni analüüsi etapil on õpilasel tarvis mõista, mis probleemi põhjustas. Eesti kodukeelega õpilased nimetavad probleemide tekkepõhjusteks ülesannete täitmise edasilükkamise, tunnistades motivatsiooni ebapiisavust nende õigeaegseks täitmiseks, meeskonnatööna tehtavate ülesannete puhul tööjaotuse ja meeskonnas töötamise oskuste puudumist, madalat motivatsiooni osade liikmete poolt jms. Raskusi valmistavad enamasti reaalsed, aga ka võõrkeeled. Paljud neist puutuvad liitgümnaasiumis kokku vene keele õppimisega senisest palju tõsisemal viisil.

Vene kodukeelega õpilaste puhul on probleemi põhjuste leidmine keerulisem. Siiski suurimaks väljakutseks on neile ainete õppimine eesti keeles. Kuigi põhikoolis õppisid nad osa aineid samuti eesti keeles, gümnaasiumi tase nõuab korraga nii paremat keeleoskust kui ka keerulisema materjali omandamist. Paremini tulevad sellega toime keelekümbelklassides õppinud, halvemini aga teised noored. Õpetajad märgivad, et paljude õpilaste keeleoskus ei vasta tegelikult B2 tasemele, mis on gümnaasiumis toimetulekuks minimaalselt vajalik. Osa õpetajaid arvab, et ka B2 tase on gümnaasiumis õppimiseks ebapiisav.

Eestikeelse aineõppe raksusi iseloomustades ütlevad õpilased, et õppimiseks algul tõlgivad nad õppematerjale, sh ülesandeid vene keelde, alles seejärel hakkavad sisusse süvenema. Tõlkimisel võib tekkida eksitavaid vigu. Seejärel sageli otsitakse venekeelsed õppematerjalid (näiteks internetist), nende abil saadakse materjalist aru, siis tõlgitakse mõistetud tekst uuesti eesti keelde, et see ülesande täitmiseks kirja panna või tunnis suuliselt vastata. See on äärmiselt ebaefektiivne õppimise viis. Ajapikku õpitakse eesti keel koos ainega paremini ära ning kahekordse tõlkimise vajadus hakkab vähenema, ilmselt mingist hetkest peale hakatakse õppima vaid eesti keelt kasutades. Ent nii kaugele jõudmine nõuab õpilaselt tohutult aega, jõupingutusi, sihikindlust ja kindlameelsust. Nii näeb välja probleem – eesti keele mittepiisav oskus – ning selle lahendamise tee.

Samas esineb ka kergema vastupanu tee otsimist. Näiteks vene kodukeelega õpilasi abistavad koolikaaslased nimetavad, et nende arvates pöörduakse abi saamiseks ilma, et oleks eelnevalt püüdnud ise materjali mõista, pidades probleemi ainsaks põhjuseks enda puudulikku eesti keele oskust. Tegelikult aga võib probleem peituda mitte keeleoskuses, vaid materjali sisu

mittemõistmises, sellesse ebapiisavast süvenemisest, eelteadmiste puudumises vms, st mõned õppimisega seotud raskused ei pruugi olla halvast keeleoskusest või ainult sellest tingitud.

Õpilasel tekkinud raskuste põhjused võivad peituda muuhulgas ka õppimisoludes, sh õpetajate pädevuse puudulikkuses. Intervjuudes õpilastega toodi mitu näidet situatsioonide kohta, kus keegi õpilastest peab selgitama õpingukaaslastele õppematerjali, sest õpetaja ei oska vene keelt ega oska eesti keeles vene kodukeelega õpilastele materjali arusaadavalt selgitada. Õpetaja kasutab kakskeelsete õpilaste abi, mis tundub küll käepärase lahendusena, ent pidevaks muutudes tähendab abistajale ebaõiglaselt pandud vastutust ning häirivat koormust. Huvitav on see, et mõnel juhul ei valda õpetaja õpilaste arvates aine sisu ning appi tulevad samuti temast pädevamad õpilased. Samuti esineb situatsioone, kus õpetaja ei saa hakkama õpetamisega eesti keeles. Näitena võib tuua inglise keele tunde, kus ainet tuleb õpetada eesti keeles, aga õpetaja seda keelt tegelikult ei valda. Samuti ta ei valda metoodikaid, mis lubaksid võõrkeelt õpetada ilma õpilaste emakeele kasutamisetä. Tulemuseks on see, et eesti kodukeelega vene keelt mitteoskavad õpilased tunnevad, et õpivad ainet õigustamatult vähe.

Liitgümnaasiumite õpetajate pedagoogilise pädevuse teema on aktuaalne ja sellel on mitu tahku:

- Tegelik konkurss, kus ametikohale on olemas konkurents ja tekib õpetaja valiku võimalus, nagu selgub intervjuudest koolide direktoritega, kujuneb vaid riigigümnaasiumides. Riigigümnaasium pakub õpetajale reeglina täiskoormuse ning see asub suures linnas, tööle on mugav minna. Õpetajate puudus teistes koolides on aktuaalne ning kuigi mitte kõigi ainete puhul. Teistest sagedamini nimetati füüsika, aga ka matemaatika ja keemia ning inglise keele õpetajate puudust. Eesti keele õpetajate puuduse üle otseselt ei kurdetud. Koolijuhhi intervjuust:

„Põhitakistus [100% eestikeelse õppekava sisseviimisel] saab olema ... pedagoogide olemasolu.“

- Õpetajate puudusest tuleneb ka järgmine probleem: nende ainepädevuse ebapiisavus. See probleem on ilmnenud nii õpilaste kui õpetajate intervjuudes. Intervjuude ajal näiteks tuletavad õpilased üks teisele meelde: „Räägi.... (aine nimetus) õpetajast!“, selgub õpetaja õpetamisega mittehakkamasaamine. Õpilased kurdavad õpetajate ainepädevuse puudusele keemias ja füüsikas. Eesti keele õpetajate puuduse üle otseselt ei kurdetud, ent mitmete koolide õpetajate intervjuudes juhiti tähelepanu sellele, et alg- ja eriti põhikoolis on (häid) eesti keele õpetajaid puudu. See mõjutab õpilaste edasist käekäiku gümnaasiumis. Näiteks:

„Ma ei taha halvasti öelda kolleegide töö kohta, aga siiski.... Me kõik teame, kuidas mõnes koolis [vihje vestluses osalenutele tuttavale põhikoolile] eesti keelt õpetatakse [peetakse silmas, et halvasti].“

- Õpetajad tunnistavad, et tunnevad puudust metoodikatest, mis toetavad erineva keeleoskusega õpilaste õpetamist ühes klassis ning puuduliku keeleoskusega õpilaste õpetamist. Kõige enam tuntakse puudust metoodikatest, mis toetavad õpetamist võõrkeeles. Mitte kõik õpetajad ei tunneta, et see on vajalik kõigis liitgümnaasiumide klassides ja ainetes.

Näiteid intervjuudest koolijuhtidega:

„[Õpetajad] hakkavad märkama seda, et liitkool on iga aine õpetamine võõrkeeles.“

Õpetajad nimetavad, et näiteks LAK metoodika rakendamiseks on lubatud välja anda vastavad õpikud ja töövihikud, kuid osades ainetes need puuduvad. Nagu ülalpool nimetatud, takistab mõnikord õpetamist ka õpetaja eesti keele puudulik oskus.

- Õpetajate kultuuriline ebapädevus. Kahes koolis selgus õpetajate intervjuude tekstidest, et emakeele õpetajad (nii eesti kui ka vene) ei pea teist (vastavalt vene ja eesti) kultuuri enda omaga võrdväärseks. Mitmekultuurilises keskkonnas õpetades ei tule sellised hoiakud kasuks, nad mõjuvad negatiivselt õpilaste õpimotivatsioonile ja õpilaste omavahelisele läbisaamisele, suurendavad ebakindlust. Õpetajate hoiakute põhjuseks olla ebapiisav kultuuripädevus ning nende muutmine eeldab eelkõige kultuurilise pädevuse parandamist. Selle kõrval eksisteerib ka teisest keelekeskkonnast pärit õpilaste hoiakute, käitumismustrite jms väärsti mõistmine, mille põhjuseks on teise kultuuri mittetundmine ehk samuti kultuuriline ebapädevus. Siinkohal tuleb nimetada, et ühes koolis on kultuuriline pädevus üks õpetajatele püstitatud ametinõuetest.

Probleemile orienteeritud kohanemisstrateegia järgmiseks etapiks on enda kokkuvõtmine, et probleemist ise jagu saada. Intervjueeritavad õpilased kinnitasid, et see on hakkamasaamisel neid kõige enam aidanud. Väljaütlemised varieeruvad siin vähe, õpilased kasutavad väljendeid „*võtan ennast kokku*“, „*начинаю заниматься*» jms, mis osutavad just enda kokkuvõtmisele ning probleemiga aktiivselt tegutsema asumisele. Õpilased võtavad õppimisega seotud probleemide lahendamist pigem väljakutsetena. Nad räägivad oma suutlikkusest iseseisvalt õpiprobleemi lahendada uhkusega, see pakub neile rahuldust.

Abi küsimine on osa probleemist iseseisvalt jagu saamisest. Abi küsitakse eelkõige nii enda kui ka teise kodukeelega õpilaste käest. Vene kodukeelega õpilased küsivad abi kooli tavaelu küsimustes kui nad ei saa eesti keelest aru, panevad eesti keeles öeldut vähem tähele (väga tüüpiline – selgub õpilaste intervjuudest) või ei jäänud neile vajalik teave meelde. Näide: „*Küsivad, kas midagi, mingi aktus toimub või mis kell tund hakkab.*“

Juhul, kui õpilasel on probleeme mitte niivõrd aine, kuivõrd keeleoskuse või harjumisega mitmekultuurilise keskkonnaga, kaasab tavaliselt klassijuhataja probleemi lahendamisse spetsialiste, õppekorraldajad, koolijuhti. Õpetajatega läbisaamise probleemide lahendamine on vähem meeldiv, murettekitav, nende iseseisvast lahendamisest polnud intervjuudes üldse juttu. Siin vajatakse sageli õppekorraldajate (klassijuhataja, lennujuhendaja vm) ja sõprade abi. Samuti ei piisa vaid enda kokkuvõtmisest, et lahendada teisest kultuuriruumist pärit õpilastega läbisaamise probleemid. Nende probleemide märkamisel, määretlemisel ja lahendamisel on suur roll õpetajatel, tugipersonalil ja koolijuhtidel.

Õpilane võib saada abi kas probleemi lahendamiseks või ainult hingerahu saamiseks (probleemile või emotsioonile orienteeritud strateegia). Nagu ka ülalpool toodud näidetest selgub, koolikaaslaste poolt antav abi on mõnikord küll heatahtlik ja mugav, ent probleemi lahendamist ei toeta (teiste õpilaste eest koduülesannete täitmine), kuigi pakub emotsionaalselt leevendust.

Tõsisemates hakkamasaamise situatsioonides küsitakse abi nii kaasõppijate kui ka õpetajate käest. Näiteks toimub õpetaja poolt pidev toetamine tunnis: „*Kui on mingid raskemad sõnad, siis õpetajad ütlevad vene keeles neile.*“ Siin on otstarbekas hinnata hakkamasaamiseks antava abi tõhusust. Tähtis on see, kas õpetaja rakendab tõlkides sihikindlalt mingit õpetamismeetodit, mis tõhustab keele ära õppimist ja aine paremat mõistmist või on tõlkimine mugav viis ainetunniga edasi minna ja pakub emotsionaalset leevendust stressisituatsioonile. Õpilase jaoks on viimasel juhul hetkeks lahendus leitud, ent näiteks uue materjali mõistmise probleem ainetunnis jääb püsivalt lahendamata.

Ka õpetajate intervjuudest selgub, et õpilased on harjunud neilt abi küsima ja seda ka saama ning peavad seda tavaliseks osaks õppeprotsessist ja kooli igapäevaelust. Nii õpilaste kui ka õpetajate intervjuudest selgub, et liitgümnaasiumides pööratakse õpilaste õppimise teotamisele väga suurt tähelepanu. Koolides on olemas pidev täiendava nõustamise süsteem kõigis vajalikes ainetes ning õpilased teavad, et võivad sellele julgelt toetuda. Mõnele üksikule õpilasele see ei sobi, ent need on individuaalse lähenemise otsimisega seotud probleemid, kus kultuuriruumi erinevused olulist osa ei mängi.

Õpilased rõhutavad, et kuna gümnaasiumis oodatakse neilt iseseisvust ja vastutuse võtmist oma õpitulemuste eest, siis nad püüdlevad õppimise ja muu elu iseseisva planeerimise ja korraldamise poole, kasutades selleks kõiki olemasolevaid võimalusi, sealhulgas ka õpetajate poolt pakutavat tuge, järelevastamist jms.

Õpilased, kes pole liitgümnaasiumis hakkama saanud, lahkuvad sealt teistesse koolidesse, sh kutseõppekeskustesse. Nende hakkamasaamise strateegiad osutusid ilmselt ebaefektiivseteks. Et liitgümnaasiumis õppimise katkestanud õpilastega intervjuusid läbi ei viidud, ei saa teha järeldusi ka nende valitud hakkamasaamise strateegiate kohta. Gümnaasiumis õppijatelt kogutud info põhjal võib katkestamise põhjused lühidalt kokku võtta järgmiselt:

- Vene kodukeelega õpilaste puhul eesti keele mittepiisav oskus eestikeelse õppega toimetulekuks. Koolijuht: „*Meil on tegelikult kõik siin eesti keeles ja nendel on raskem. Kõrval on siin niinimetatud vene gümnaasium, siis nad lähevadki sinna.*“ Samas tuleb märkida, et vähemalt formaalselt võttes läheb ju teistes gümnaasiumides eesti keele oskust vaja samapalju.
- Suutmatus kohaneda liitgümnaasiumi mitmekultuurilise keskkonnaga, sh aktsepteerida teise kultuuriruumi eksisteerimist enda oma kõrval.
- Eelarvamused liitgümnaasiumi õppekvaliteedi kohta: arvatakse, et õppides ühes klassis teise emakeelega õpilastega õpitakse vähem võrreldes kooliga, kus on tegemist ühel keelel põhineva kultuuriruumiga. Need eelarvamused võivad kajastada kohaliku kogukonna või selle osa arvamust, olla mõjutatud meedia poolt vms.

Kolme üheksast uuringuga hõlmatud koolijuhi arvates on varem kooli komplekteerimist õpilastega mõjutanud negatiivsed eelarvamused. Ent järjepidev selgitustöö ja gümnaasiumilõpetajate õpitulemused on aidanud eelarvamusi ümber lükata. Vaatamata sellele leiavad koolijuhid, et selgitustööd tuleb jätkata, et koolide positiivne maine kinnistada. Allpool esitame kolme koolijuhi väljaütlemised:

„Eesti lapsevanemad kartsid, et meie lapsed hakkavad vene õpilastega õppima, kuidas see hakkab olema. ... Ja vastupidi, vene lapsevanemad kartsid, et kõik läheb eestikeelseks, nad unustavad meie keelt ja kultuuri. ...“

„[Linna nimi] maine ei ole eriti hea ja see kindlasti esialgu segab. Me peame ennast väga palju tõestama ja näitama, et meil on võimalik saada hea haridus ja kahjuks seda on, noh, väga raske reklaamida.“

„Oleme teinud väga palju tööd, et seda arvamust muuta. Arvame, et see on meil õnnestunud.“

Kokkuvõtteks tuleb öelda, et liitgümnaasiumi teisel õppeaastal on õpilased kooliga juba kohanenud ning hakkamasaamise strateegiad on neil välja kujunenud. See, et nad on kooli õppima jäänud, annab juba iseenesest tunnistust sellest, et valitud strateegiad on olnud piisavalt ratsionaalsed, probleemile orienteeritud ning lõppkokkuvõttes edukad. Samas kohtab ka emotsioonidele orienteeritud strateegiate valikut, ent see ei tundu olevat valdav. Suurimate raskustega puutuvad kokku osalise eestikeelse õppega põhikoolist tulijad, kes pole eestikeelse keelekümluse metoodika järgi õppinud. Kõigile õpilastele on aga liitgümnaasiumis väljakutseks uue kultuuriruumiga kohanemine. Õpilaste intervjuudest paistab läbi soov ise kõigega hakkama saada, ent lõppude lõpuks saavutatakse positiivne lahendus ikkagi õpetajate abiga, kuigi seda võib-olla endale päriselt ei teadvustata.

6 ÕPILASTE ARUSAAMAD OMA KOOLI VÄÄRTUSTEST

Ühiskonnas valitsevad väärtused kujutavad endast süsteemi, mis võib olla kas ühtsem või hajuvam ning vastavalt sellele on ühtsem või hajuvam ka ühiskond kõigis oma tegemistes ja ilmingutes. Samas on süsteemi üheks arengu tingimuseks mitmekesisus. Ilma vajaliku mitmekesisuseta areng toimuda ei saa ja süsteem hääbub. Samas peab ühtsuse ja mitmekesisuse vahel valitsema tasakaal, muidu süsteem laguneb ära. See lühike süsteemiteoreetiline sissejuhatus oli vajalik selleks, et seletada liitgümnaasiumi väärtuste süsteemi toimimist.

Väärtused on kaasaegse organisatsiooni süsteemi kujundavaks elemendiks, neid kannab iga õpilane, õpetaja, kooli töötaja, õppe- ja ainekava, iga koolitund ja kogu tunniväline tegevus (Leimann jt 2003: 68). Väärtuste süsteemil põhineb ka gümnaasiumi riiklik õppekava. Et edukalt toimida ja areneda peaks ka igal liitgümnaasiumil olema ühtsed tuumikväärtused, mida teab ja teotab enamik kooliperest. Aga ruumi peaks jätkuma ka teistele väärtustele, mis ei ole küll valdavad, ent mingil põhjusel omamoodi olulised (erinevas vanuses õpilaste spetsiifilised väärtused, eesti- ja venekeelse kultuuriruumiga seotud väärtused jms). Tuumik- ja spetsiifilised väärtused peavad omavahel tasakaalus olema, mis aitab kaasa sujuva arengu toimumisele. Sujuva arengu puhul toimivad spetsiifilised väärtused arengumootorina.

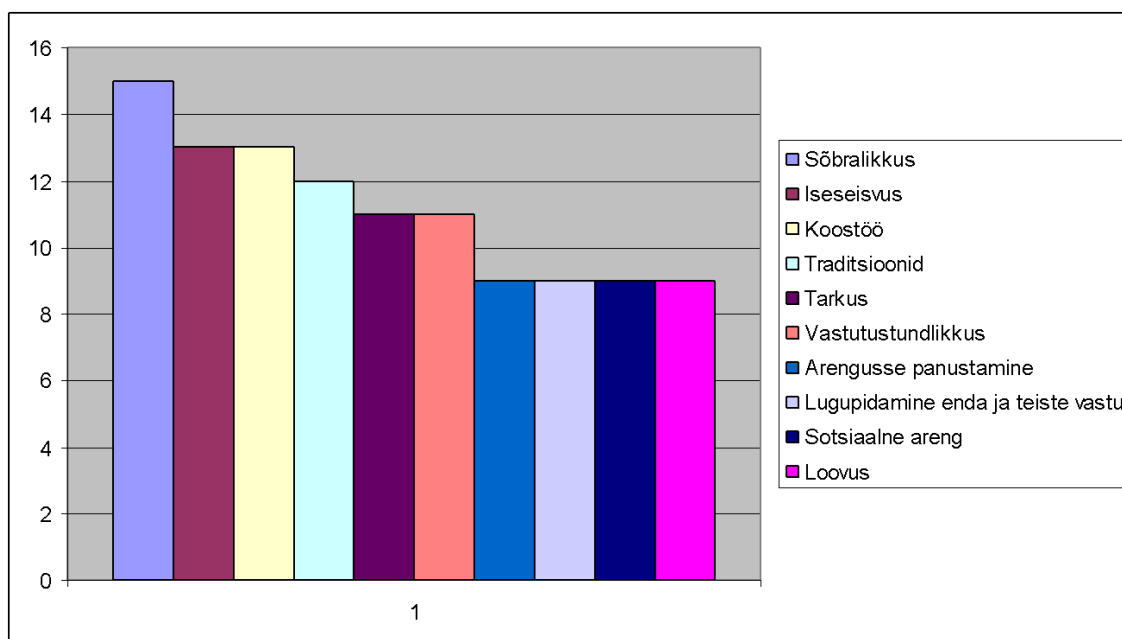
Liitgümnaasiumi mitmekultuurilises keskkonnas, kus kõrvuti õpivad nii eestikeelsest kui ka venekeelsest kultuuriruumist pärit õpilased, on väärtuste süsteem ühendavaks lüliks, millele tuginedes kujuneb erinevatesse kultuuriruumidesse kuuluvate õpilaste ning ka õpetajate ja teiste koolitöötajate üksteise mõistmine ja koostöömimine kooli ette seatud eesmärkide täitmiseks.

Liitgümnaasiumi väärtusi, mis on selgitatud välja õpilaste fookusgruppide arvamuste põhjal, interpreteeritakse esitatud lähenemise valguses. Huvi pakub mitte niivõrd see, millised väärtused kuuluvad ühe või teise kooli tuumikväärtuste hulka ning millised on õpilaste kultuurikeskkondade spetsiifilised väärtused, vaid hoopis väärtustevaheline tasakaal: kas tuumikväärtustel on koolis kandev osa, mis soodustab ühiselt tegutsemist kooli eesmärkide täitmisel või tuleks koolil suurema väärtusühtsuse poole liikuda. Õpilaste arusaamad kooli väärtustest on omamoodi indikaatoriks, mille abil saab väärtussüsteemi seisukorda hinnata.

Valmistades ette õpilaste fookusgruppide intervjuud kooliväärtuste kohta selgus, et liitgümnaasiumid defineerivad oma väärtusi erinevalt. Koolide deklareeritud väärtused ametlike dokumentide põhjal on esitatud lisa 1. Õpilaste arusaamad sellest, millised väärtused koolis valitsevad, võivad kooli ametlikes dokumentides esitatud väärtustest erineda. Tegelikult on nii, et koolis valitsevad just need väärtused, mida õpilased tajuvad. Uuringu läbiviimiseks koostati kõikide koolide väärtusi ühendav loetelu, millele lisati riiklikus õppekavas sõnastatud väärtused ja Euroopa Liidu põhiväärtused (Definition...n.d.). Selliselt koostatud väärtuste loetelu (lisa 5) pakuti õpilaste fookusgruppidele, et nad valiksid enda arvates oma koolis valitsevad väärtused. Algul valisid õpilased välja kõik väärtused, mida nende kool õpilaste arvates kannab, seejärel paluti nende hulgast valida 15 tähtsamat.

6.1 Ühise väärtuste välja esinemine liitgümnaasiumites

Joonisel 1 on esitatud kooliväärtused, mida fookusgruppides kõige enam nimetati. Kokku defineeris oma kooliväärtusi 17 õpilaste fookusgruppi, neist kaheksa töötasid eesti ja üheksa vene keeles. Enim esinenud kooliväärtuseks nimetati sõbralikkust, järgnesid iseseisvus ja koostöö ning traditsioonid. Tarkus, vastutustundlikkus, arengusse panustamine, lugupidamine enda ja teiste vastu, sotsiaalne areng ja loovus olid kooliväärtustena nimetatud pooltes fookusgruppides. Need väärtused kujutavad endast liitkoolide ühiseid tuumikväärtusi, millele kõigi nende tegevus õpilaste arvates tugineb.

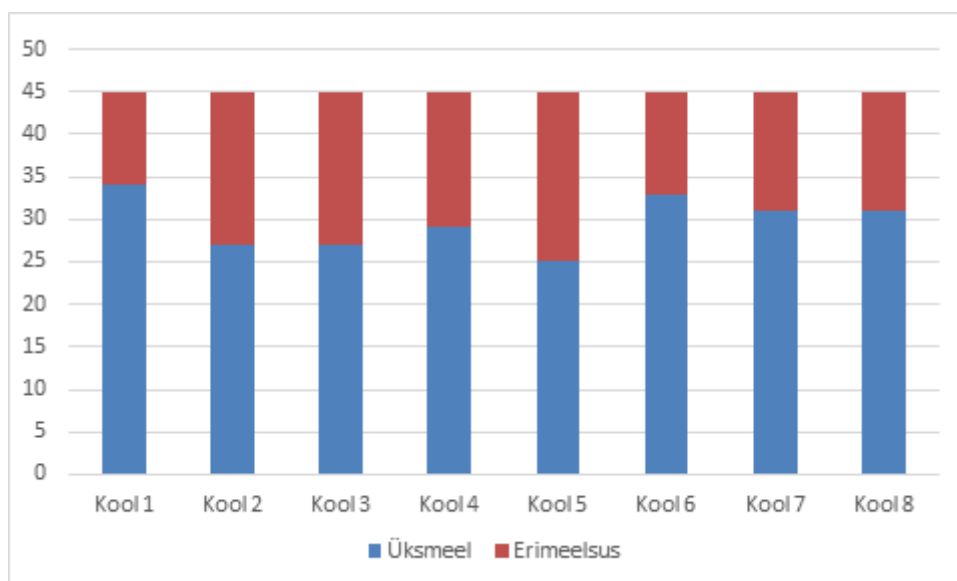

Joonis 1. Populaarseimad liitgümnaasiumide väärtused õpilaste 16 fookusgrupis antud hinnangute põhjal (nimetatud kooliväärtustena enamikes õpilaste fookusgruppides).

Üheski 17st fookusgrupis ei nimetatud humanistlikku mõtlemisviisi (Euroopa Liidu põhiväärtus) ehk inimlikkust (viimane ühe kooli deklareeritud väärtus), võrdõiguslikkust ehk võrdsust (Euroopa Liidu põhiväärtus ning ka gümnaasiumi õppekava väärtus), samuti ühe kooli väärtusena deklareeritud maailmakodanikuks olemist.

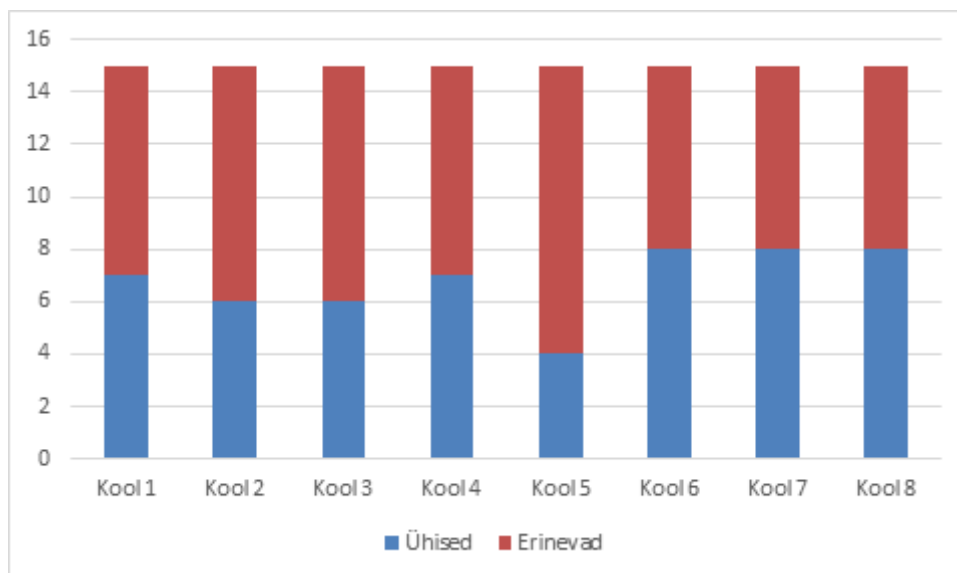
Igal koolil on oma eripärane väärtuste profiil, nii deklareeritud kui ka tegelik. Uuringu seisukohalt pakub enim huvi see, kuid võrd erinevad üksteisest eesti- ja venekeelses kultuuriruumi kuuluvate õpilaste arusaamad oma kooli väärtustest. Mida väiksemad on erinevused, seda paremad eeldused on kooli ja iga õpilase eesmärkide saavutamiseks, mida suuremad on erinevused, seda raskem on neid eesmärke saavutada. Joonisel 2 on esitatud kaheksa kooli tulemused. Õpilased pidid leidma 45 väärtuste hulgast sellised, mis on nende arvates nende koolile omased ning panema kõrvale väärtused, mis nende arvates koolile omased ei ole. Omavahel võrreldi eesti- ja venekeelses kultuuriruumi kuuluvate õpilaste arvamusi. Uuringut läbi viies lubati intervjuueeritavatele garanteerida anonüümsus ning hoiduda nimetamisest tulemuste avalikustamisel.

Nagu jooniselt 2 nähtub, erinevasse kultuuriruumi kuuluvate õpilaste arusaamad kooli väärtustest langevad kokku vähemalt poolte väärtuste osas (kõige suurem üksmeel on 34s väärtuses 45st, kõige väiksem 25s väärtust 45st). See annab tunnistust sellest, et erinevast kultuuriruumist pärit õpilastel on olemas üksteise mõistmiseks ja koostoimeks tugev pinnas.

Joonis 2. Erinevused arusaamades oma kooli väärtustest eesti- ja venekeelsest kultuuriruumi kuuluvate õpilaste vahel kaheksas liitgümnaasiumis.

Kõigis koolides on olemas hea hulk jagatud väärtusi (joonis 3), millele nad saavad oma tegevuses eesmärkide täitmise nimel toetuda. Sama kehtib ka liitgümnaasiumi kohta tervikuna. Suure tõenäosusega moodustavad nad tuumikväärtuste kogu, millele kool võib oma tegevuses ja edasises sujuvas arengus toetuda.

Joonis 3. Eesti ja vene kodukeelega õpilaste jagatud ehk ühised kooliväärtused koolide 15 tähtsamate väärtuste hulgas kaheksas liitgümnaasiumis.

Samas tuleb täheldada, et ei ole täpselt teada, kui palju jagatud väärtusi peab koolis olema, et nad moodustaks arengu toetumiseks piisava välja ehk tuumikvälja. Selliste nähtuste täpseks

mõõtmiseks puuduvad nii skaala kui ka mõõteriistad. Seepärast võime rääkida vaid trendidest ja eeldustest, mitte mingil juhul kindlatest ja lõplikest järeldustest.

Võib öelda, et osadel koolidel on pikem jagatud ehk ühiste väärtuste nimekiri. Seal, kus jagatud väärtuste nimekiri on pikem, peaksid kõik arengud, sealhulgas õpilaste hakkamasaamine, kulgema suhteliselt lihtsamalt võrreldes koolidega, kus jagatud väärtuste nimekiri on lühem.

6.2 Sotsiaal-kultuurilise keskkonna mõju kooli ja õpilaste väärtustele

Kooli väärtussüsteemi, sealhulgas selle ühtsust, mitmekesisust jms, samamoodi nagu õpilase hakkamasaamistki, mõjutavad mitmesugused väliskeskkonna tegurid. Mõned neist soodustavad ühise väärtussüsteemi kujunemist suuremal, teised väiksemal määral. Huvitav on teada saada, millistes väliskeskkonna tingimustes kujunevad ühtsem, millistes aga hajusam kooliväärtuste süsteem.

Uuringu andmetele tuginedes võib öelda, et suurem väärtuste ühtsus valitseb koolides, mille väliskeskkond kannab järgmiste tegurite kombinatsiooni, kus esinevad nad kõik või suurem osa nendest:

- kool asub piirkonnas, kus elulaad kannab tugevaid maaelu jooni;
- elanikud on (või on lähiminevikus olnud) hõivatud peamiselt väikestes organisatsioonides;
- tööandjate tegevusala on sageli seotud kohaliku loodusvara kasutamisega, tegevuse väljundid sageli suunatud kohalikule tarbijale;
- eesti- ja venekeelse kultuurikogukonna kooseksisteerimisel on pikk ajalugu, eestikeelsetest perekondadest pärit elanikud oskavad sageli vene keelt, venekeelsetest perekondadest pärit elanikud oskavad sageli eesti keelt;
- kohalik ühiskonnaelu toimub nii eesti kui ka vene keeles.

Teistest väiksemat väärtuste ühtsust täheldatakse koolides, mille kogukond kannab korraga kõiki või valdavat osa järgmistest tunnustest:

- kool asub urbanistliku elulaadiga piirkonnas;
- asula või piirkond, kus kool asub, on (või on lähiminevikus olnud) monofunktsionaalne ehk elanikkonna heaolu sõltub (või on lähiminevikus sõltunud) ühest suurest tööandjast;
- elanikkond on (või on lähiminevikus olnud) hõivatud suurtes tööstusettevõtetes, toodang suunatakse eksportturgudele;
- eesti- ja venekeelse kultuurikogukonna kooseksisteerimisel on suhteliselt lühike või lünklik ajalugu;
- nii eesti- kui ka venekeelsetest perekondadest pärit elanikud ei oska sageli piirkonnas kasutusel olevat teist keelt ehk asustumuster kogukonnas on keeleliselt eraldatud;
- kohalik ühiskonnaelu toimub ühes emmas kummas keeles.

Ülalnimetatud mõjutegureid tuleks arvesse võtta kui vaagitakse uute liitgümnaasiumide asutamist, kavandades võimalikest arusaamade erinevustest tulenevate riskide ennetamist jms. Samuti võib igas liitgümnaasiumis hinnata välistegurite mõju väärtuste süsteemile ning saadud hinnangu põhjal suunata ja kujundada väärtuspõhist õpet oma koolis. Seoses väliskeskonna mõjuga kooli tegevusele on kohane märkida, et koolil endal - koolijuhtidel, õpetajatel, teistel kooli töötajatel - on oluline roll oma piirkonna elanike väärtuste kujundamisel. Uuringu andmedki näitavad, et kolmes koolis on edukalt hakkama saadud liitgümnaasiumi positiivse imago kujundamisega piirkonnas. Sõltuvalt aga oludest, kus liitgümnaasium asub, võib mainekujundustöö ning elanike hoiakute ja väärtuste mõjutamine kujuneda koolile kas keerulisemaks või lihtsamaks, rohkem või vähem ressursimahukaks, sh enamasti motivatsiooni, pädevuse ja aja, mitte niivõrd rahalisi ressursse silmas pidades.

Esitatud kokkuvõte annab mõtlemisainet ka koolide endi tugevate tuumikväärtuste väljakujundamiseks. Kogemus näitab, et sihipärane tegevus võib vilja kanda. Ühes liitgümnaasiumis on välja töötatud väärtuste esiletõstmise ja igapäevase rõhutamise kava, mida püütakse ka ellu viia. Lisaks sellele pööratakse erilist tähelepanu erinevate rahvuskultuuride tundmaõppimisele: nad on valikainetena kooli õppekavasse võetud. Selle kooli eesti ja vene kodukeelega õpilaste arusaamad kooliväärtustest on omavahel kõige lähedasemad, kuigi olud, kus gümnaasium asub, ei ole väärtuste ühisruumi tekkimiseks eriti soodsad.

7 KOKKUVÕTE

Uuringu tulemusi kokku võttes esitatakse siinkohal peamised järeldused, mis põhinevad läbiviidud andmete analüüsil. Kuna uuring on esmakordne ja kirjeldav, on otstarbekas saadud järeldustele järgnevates samalaadsetes uuringutes täiendavat kinnitust leida.

Kokkuvõtvalt toob uuring välja järgmised aspektid liitgümnaasiumi õpilaste hakkamasaamise strateegiat kohta:

1. Liitgümnaasiumis õppimise teise õppeaastasse jõudnud õpilaste hakkamasaamise strateegiad on olnud peamiselt probleemidele orienteeritud ehk liitgümnaasiumi tingimustega kohanemise seisukohalt tulemuslikud. Hakkamasaamist toetab õpilaste kõrge õpimotivatsioon ning koolides kasutusele võetud õpilaste toetamise meetmed.

2. Mitmekultuuriline keskkond on täiendav oluline muutatus, millega liitgümnaasiumi õpilasel kooli vahetamise, õpetajate ja õpingukaaslaste ringi muutumise ja senisest kõrgema tasemega õppega harjumise kõrval kohaneda tuleb. Teistmoodi kultuuriruumiga kohanemiseks on kõige vähem valmis eesti kodukeelega liitgümnaasiumi õpilased, kes puutuvad lähedalt ja igapäevaselt venekeelse kultuuriruumiga kokku valdavalt esimest korda. Eesti emakeelega õpilased ei oska valdavalt ka vene suhtluskeelt, kuigi mõned on vene keelt põhikoolis mõningal määral õppinud. See on neile uues koolis hakkamasaamist raskendav asjaolu, mis annab ennast tunda õppe jaoks vajalikus koostöös teiste õpilastega ning ainetundide välises tegevuses koolis. Samas 11.klassis õppivad eesti kodukeelega õpilased nimetasid juba teise kultuuri tundmaõppimist ja vene keele oskuse arengut liitgümnaasiumis õppimise eeliseks teiste gümnaasiumide ees. Samas näevad nad liitgümnaasiumil enda jaoks vähem eeliseid kui nende

vene kodukeelega koolikaaslased. Enamgi veel, mõnede õpilaste sõnul nad tunnevad, et ootused neile on kõrgemad kui vene kodukeelega õpingukaaslastele, mis lisab pinget ning tundub ebaõiglane.

3. Vene kodukeelega õpilased paistavad olevat mitmekultuurilise keskkonna oludega kohanemiseks liitgümnaasiumis paremini ette valmistatud. Ent ka nendelt nõuab teise kultuuriruumiga pidev arvestamine koolis kohanemist ning on hakkamasaamist keerulisemaks muutev tegur. Neil tuleb kohaneda nii uue suhtlus- kui ka õppekeskkonnaga, sealhulgas uute koostöötingimustega õppetöös. Siiski vene kodukeelega õpilaste peamiseks raskuseks ning väljakutseks hakkamasaamisel on vajadus toime tulla ainete eesti keeles õppimisega. Raskus seisneb uue kõrgema tasemega õppe nõudmiste ja tingimustega harjumises, ka vajadus vastaval tasemel eesti keele oskusele. Ootused nende eesti keele oskusele on sageli kõrgemad, kuid põhikoolist saadud oskus ning eesti keele vähese oskusega seotud praktiliste väljakutsega kohanemine muutub hakkamasaamise peamiseks valdkonnaks. Raskendavaks teguriks võib olla põhikoolist saadud eksitav arusaam, et seal omandatud eesti keele oskus on piisav eestikeelseks aineõppeks gümnaasiumis. Samuti ilmnevad erinevused eestikeelse õppega ning osaliselt eestikeelse õppega koolides omandatud teadmistes nn jutustavates ainetes: ajalugu, ühiskonnaõpetus, geograafia. Ometi, hakkamasaamisele keskendudes, saavad need õpilased kohenemiskustest teiseks gümnaasiumis õppimise aastaks üle. Nende motivatsioon liitgümnaasiumis õppida on kõrge, sest suur osa neist kavatseb gümnaasiumi lõpetades jätkata haridusteed Eesti ülikoolides. Samuti on õpilased teadlikud sellest, et tööturul on neil eesti ja vene keele oskusega paremad väljavaated, kui vene keelt mittevaldavatel noortel.

4. Kõige paremad eeldused liitgümnaasiumiga kohanemiseks tunduvad olevat eesti-vene kakskeelsetel õpilastel, olgu siis teine keel omandatud kodus või keelekümbelõppega põhikoolis. Nendele õpilastele on tuttavad nii eesti- kui ka venekeelne kultuuriruum ning neil on varasemaid kogemusi mõlemas hakkamasaamisel. Nende identiteet on situatiivne, sõltuvalt sellest, millises rollis nad ühes või teises situatsioonis kummaski kultuuriruumis esinevad. Kakskeelsed õpilased muutuvad õpingukaaslaste ning mõnedel juhtudel ka õpetajate abistajateks nii õppeprotsessis kui ka õppevälisel suhtlemisel. Abistamine käib nii eesti-vene kui ka vene-eesti suunal. Kui see muutub kakskeelsete õpilaste pidevaks tegevuseks koolis, tõstab see nende koormust ning mõnikord – nende endi sõnul – üle mõistliku piiri. Kakskeelsete õpilast abistav roll leiab tunnustust nende eesti kodukeelega koolikaaslaste poolt.

5. Kõikides liitgümnaasiumides on olemas läbimõeldud hakkamasaamise toetamise kord, mis esialgsel vaatlusel toimib hästi. Kultuurilistest erinevustest tulenevaid probleeme püütakse mitmete meetmete abil ennetada, selleks tehakse läbimõeldud ja korrapäraselt selgitustööd nii õpilaste kui ka lapsevanematega. Kultuurierinevuste mõistmatusest tulenevate probleemidele ja konfliktidele positiivsete lahenduste leidmisel peetakse eriti tähtsaks kohest märkamist ning konkreetse situatsiooni lahendusele keskendumist, info kiiret liikumist ning koolijuhtide täielikku informeeritust.

6. Hakkamasaamise toetamine keskendub õpilaste kõigi raskustega hakkamasaamisele, uue kultuurikeskkonnaga kohanemine on vaid üks tekkivate raskuste põhjusi. Raskuste tekkimisel ja nendega hakkamasaamise toetamisel on tähtis pedagoogiline aspekt. Nii koolijuhtide kui ka

õpilaste sõnutsi mitmed raskused tekivad sobivate piisavalt pädevate õpetajate puuduse tõttu. Kuigi mitmes koolis arvasid õpetajad, et liitgümnaasiumis peaksid pedagoogid oskama hästi nii eesti kui ka vene keelt, võib lahendusi pakkuda ka meetodite valdamine, mis võimaldavad õpetamist teises keeles õpilase emakeelt tundmata. Mitmetes koolides tunnevad õpetajad puudust metoodikatest ja materjalidest, mis võimaldaksid tulemuslikumat õpetamist klassis, kus kõrvuti õpivad parema ja halvema eesti keele oskusega õpilased, samuti eraldi õppematerjalidest õpilastele, kes õpivad ainet teises keeles. Huvitav on märkida, et seda rõhutati pigem koolides, kus õppemetoodiline tase tundub olevat suhteliselt kõrge, näiteks peaaegu kõik õpetajad on osalenud põhjalikes LAK-õppe kursustel. Ülevaade õpetajate otsestest soovidest ja soovitusetest, mis olid intervjuude käigus antud, on esitatud lisas 7. Koolijuhid üldiselt toetavad õpetajate soovi tugevamat metoodilist toetust sada, kuigi kooliti tundub selle valdkonna aktuaalsus samuti varieeruvat.

7. Erineva eesti keele oskuse ja põhikooli kogemusega õpilaste õppetöö korraldus, eriti kui mõnes ainetunnis õpivad koos nii täieliku kui ka osalise eestikeelse õppega klassidest õpilased, nõuab kooli õppekorraldajatelt leidlikkust ja paindlikkust, muudab õppetöö korraldamise tavalisest keerulisemaks. Õppekorralduse roll hakkamasaamisel on oluline, sest kogu koolielu kindluse ja stabiilsuse tagavad eelkõige kooli õppekava ja selle täitmist kindlustav tunniplaan – kõigi oma sisendite ja väljunditega. Tundub, et koolijuhid on sellega arvestanud kas tööd korraldades ja/või võimekaid tegijaid palgates, seega õppetöö korraldus ei tundu probleeme tekitavat.

Siinkohal tuleb nimetada, et ühtset liitkooli mudelit nii õppekorralduse, väärtuste kui ka metoodikate osas ei ole välja töötatud ning iga kool on selle enda jaoks ise loonud – koolijuhtide, õppekorraldajate ja õpetajate loomingulise koostööna.

8. Koolijuhtide sõnutsi nõuab aga pidevat tähelepanu ja oskuslikku mahukat tööd liitkooli mainekujundus. Kooli maine on õpilaste motivatsiooni, seega ka hakkamasaamise kujundamise olulisi tegureid. Uuringus kaasatud liitgümnaasiumide tegutsemiseripärad on omased neile kõigile. Riigigümnaasiumid tegutsevad teadaolevalt paremas materiaalses keskkonnas – uutes või põhjalikult uuendatud kooriruumides, mis lisaks õppekeskkonna mugavusele mõjub soodsalt ka kooli mainele. Koolijuhtide otsesed soovid, ettepanekud ja soovitusel liitgümnaasiumide kui terviklike eripäraste õppeasutuste arendamiseks on toodud lisas 7.

9. Õpilased, kes liitgümnaasiumis hakkama ei saa, langevad välja esimesel õppeaastal. See käib nii eesti kui vene kodukeelega õpilaste kohta. Eesti kodukeelega õpilased ei suuda kohaneda kultuurikeskkonna muudatustega, vene kodukeelega õpilased nii õppimisnõuete, õppekeele kui ka kultuurikeskkonna muutustega. Milline osa on katkestamisel ebapiisaval valmisolekul, milline aga ebasobivate hakkamasaamise strateegiade rakendamisel, ei ole käesoleva uuringu põhjal võimalik öelda.

10. Uuringu andmed ei näia, et liitgümnaasiumi tegevus tooks kaasa kas eesti- või venekeelse või mõlema kultuuri hääbumise või hägustumise. Pigem vastupidi, õpilaste intervjuudest kostub läbivalt, et erinevast keelekeskkonnast õpilased „hoiavad pigem omaette“ ning püsivaid kultuuride vahelisi gruppe ei kujune. Sõbrad võivad küll olla nii eesti- kui ka venekeelsest kultuurikeskkonnast pärit, aga peab tingimata olema üks keel, mida mõlemad hästi oskavad.

Nii õpilaste kui ka õpetajate intervjuudest selgub, et teise kultuurikeskkonna lähedus tingib pigem oma kultuuri tunnetuse süvenemise – eristumise kaudu. Sellele aitab kaasa ka mitmetes koolides õpetajate poolt erilisel esile toodud soov õpetada tõsiseltvõetavalt nii eesti- kui ka venekeelsest kultuurikeskkonnast pärit õpilastele vene keelt ja vene kultuuriväärtusi.

11. Kahe erineva kultuuriruumi üksteisest eristumist, aga ka nende koostoimimist tõendavad kõige selgemini õpilaste arusaamad kooli väärtustest. Toetudes õpilaste arvamustele kooliväärtustest võib väita, et osadest kooliväärtustest saavad ühtemoodi aru nii eesti kui vene kodukeelega õpilased, ehk mõlema kultuuri esindajad on ühisel arvamusel, et kool kannab teatud väärtusi ning teatud väärtusi ei kanna. Kuigi on ka erinevusi väärtustest arusaamisel, näitab analüüs, et ühiste kooliväärtuste osakaal on kõikides koolides üsna suur. Olgu öeldud, et iga liitgümnaasium on välja toonud väärtused, mida seal toetatakse, ka oma dokumentides, ent tegelik olukord võib ametlikult deklareeritust erineda, tavaliselt suurema mitmekesisuse suunas.

12. Nii koolijuhid kui ka õpetajad on seisukohal, et liitgümnaasiumid on end kaasaegset tugevat haridust pakkuvate koolidena õigustanud. Mitmete koolide õpetajad näevad tulevikus liitgümnaasiumide üleminekut täielikult eestikeelsele õppele. Nende arvates jääb seda takistama osalise eestikeelse õppega koolide ebapiisav õppekvaliteet, seda mitte ainult eesti keele õpetamise osas. Nii õpetajad kui ka koolijuhid soovivad keelekümbelse intensiivsemat kasutuselevõtmist, kusjuures tugevalt eelistatud on varajane keelekümbelse.

13. Mitmed kool juhid arvasid, et oleks otstarbekas liitgümnaasiumide alaseid uuringuid jätkata, samuti soodustada nende koolide juhtide ja õpetajate kogemustevahetamist, parimate praktikate tutvustamist ja levitamist. Kõikide liitgümnaasiumide juhid olid rõõmsad selle üle, et haridusministeerium võttis nende koolide uurimise ette. Seda seisukohta jagasid ka paljud intervjuueeritud õpetajad. Kõigi nende arvates on saabunud aeg esimeste kogemuste üldistamiseks, süstematiseerimiseks, parimate praktikate levitamiseks ja arendamiseks. Ka uurimisgrupi arvates oleks liitgümnaasiumide eripära ja kogemuse edasine uurimine otstarbekas ja kasulik.

KIRJANDUS

Boundless “[Value Contradictions](#)” (2016) *Boundless Sociology* (viimati vaadatud 16.05.2017).

[Coping skills, resilience and teenagers](#) (2017) Pyrmont: ReachOut Australia (viimati vaadatud 21.08.2017).

[Coping strategies](#) (2017) Montréal: Institut universitaire en santé mentale de Montréal (viimati vaadatud 27.08.2017).

[Definition of the most basic European Values and their significance for our modern society](#). n.d. *EuropeanValues.info* (viimati vaadatud 1.03.2018).

Drozдова, M. (2018) [Oma juurte austamine annab aluse teiste kultuuride mõistmiseks ja austamiseks](#) *Mitmekeelne haridus*. Märts, Nr 2 (viimati vaadatud 2.05.2018).

[Gümnaasiumi riiklik õppekava](#). EV Valitsuse 6.01.2011 määrus nr 2. (viimati vaadatud 23.02.2018).

Lazarus & Folkman 1984, Lazarus 1999 as cited in Carroll, L. (2013). Problem-focused coping. In M. D. Gellman & J. R. Turner (Eds.), *Encyclopedia of behavioral medicine* (pp. 1540–1541). New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1005-9_1171.

Leimann, J., Skvärvad, P.-H., Teder J. (2003) *Strateegiline juhtimine*. Tallinn: Külim

McAlpine, L. (2016) Miks kasutada narratiivi? Lugu narratiivist. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, nr 4(1): 6–31.

[MODE model](#) (2016) *Psychology. Psychology research and reference. IResearchnet.com* (viimati vaadatud 22.02.2018).

Niglas, Katrin i.a. [Narratiivne uurimismeetod](#). Tallinn: Tallinna Ülikool (viimati vaadatud 23.02.2018).

Pateman, T. (2011) Rural and urban areas: comparing lives using rural/urban classifications *Regional Trends* 43: 11. <https://doi.org/10.1057/rt.2011.2>

Schroeder, Mark (2016) Value Theory", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.).

[Values n.d. European Parliament in plain language](#) (viimati vaadatud 12.01.2018)

LISA 1. Liitgümnaasiumide õpilaste fookusgruppide intervjuu kava

Sissejuhatus

Tere, lugupeetud ... gümnaasiumi õpilased. Täname teid, et olete nõus osalema uuringus.

Meie tulime TÜ Narva kolledžist, mina olen Aleksandr Šuvalov, viimase kursuse üliõpilane. Koos minuga tulid Jelena Rootamm-Valter, õppejõud ja Hurmet Lahi, kes samuti viivad läbi intervjuusid teie kooli teiste õpilaste ning õpetajatega.

Pöördume Teie poole seoses uuringuga, mida viib HTM tellimusel läbi TÜ Narva kolledži uurimisgrupp.

Uuringu eesmärgiks on koostada ülevaade kõigi Eesti üheksa liitgümnaasiumi senistest edusammudest ja probleemidest, mis selle koolivormiga seotud. Selleks tuleb meil ka Valga Gümnaasiumis läbi viia kaks grüpiintervjuud õpilastega ning vestlusring õpetajatega, samuti esitada mõned küsimused ka Teile kui kooli juhile.

Palume Teie kaasabi! Enne kui ma päris konkreetseks lähen, pean teile andma edasi kindla info.

Kõigepealt: meile öeldi, et teie vanemad ei ole selle vastu, et te selles uuringus osalete. On see nii?

Intervjuud salvestatakse. Intervjuud on täiesti anonüümsed, st väljaütlemisi ei seostata konkreetse inimese ehk teie isiku, klassi ega ka kooliga.

Intervjuu kestab umbes tund aega. Õpilasele pakume pärast seda klaasike mahla ja natuke küpsist.

Palume teid väga, et te ütlete välja oma arvamuse, korda mööda.

Palun teil teha nimesildid ning need enda ette panna, et ma tean teid nimepidi nimetada.

Aitäh veel kord ning asume nüüd küsimuste juurde. Need on kolmes osas: alguses on sissejuhatav küsimus, siis küsimused koolis õppimise kohta ning seejärel tegevuste kohta väljaspool kooli.

Teie arvamus on meile väga tähtis.

Paneme nüüd salvestusseadmed käima.

0 Enda tutvustamine

Nimi, mitu aastat selles koolis õppinud (Kas tuli teisest koolist, millisest? Või on ka põhikoolis siin samas käinud?)

1 Koolis

1.1 Miks on sinu arvates vaja üldse gümnaasiumis õppida – miks sina gümnaasiumis õpid? (Millist kasu gümnaasiumis õppimine sulle endaga kaasa toob?)

Kas sinu arvates on vaja õppida gümnaasiumis hästi – ja miks? (Millise gümnaasiumi lõpetamise tulemusega oleksid rahul?)

1.2 Liitgümnaasium on Eestis üsna uus nähtus, mis sa arvad, mis on siin teisiti, kui koolides, kus räägitakse enamasti vaid ühte keelt ehk tavalistes, traditsioonilistes koolides?

Mille poolest võib liitgümnaasiumis õppimine sulle kasulikum olla traditsioonilise kooliga võrreldes?

Mille poolest liitgümnaasiumis õppimine võib ehk traditsioonilises koolis õppimisest halvem olla? Miks sa nii arvad?

Millised on sinu arvates su suuremad saavutused ja võidud eelmisel õppeaastal siin gümnaasiumis õppides?

Palun räägi, mis aitas sind selle tulemuseni jõuda?

Millised olid raskused? Kuidas sa nendest üle said?

Kas sa püüdsid näiteks rohkem ise õppida? Kuidas sa seda tegid?

Kas sa pöördusid kellegi poole abi saamiseks? (klassikaaslased, sõbrad väljaspool klassi või kooli, vanemad, õpetajad, tugipersonal, veel keegi...)

Millist abi nad sulle andsid? (aitasid õppida, tõlkisid, võtsid koduõpetaja – repetiitori, nõustasid väljaspool tunde, soovitasid õppe-, aja planeerimise viise, pakkusid psühholoogilist tuge vms)

Kas sellest abist oli kasu?

Kas see probleem on lahendatud või jäi lahendamata?

Kas teised õpilased pöörduvad sinu poole abi saamiseks? Millistes küsimustes?

Kas sul on tulnud ette arusaamatusi õpetajatega keele pärast?

Kas sa oled pakkunud teistele õpilastele abi? Millistes küsimustes?

NB! Pöörata tähelepanu kultuurilistele ja keelelistele raskustele, vajadusel küsida selle kohta juurde.

2 Väljaspool kooli

2.1 Mis sinule koolis õppimise kõrval huvi pakub?

Millistes ringides, klubides, trennides, täiendavates õppetundides sa lisaks koolis õppimisele käid?

Millised neist on kooli juures ja millised väljaspool kooli?

Võib-olla sa tegeled huvitegevusega kodus või sõpradega koos? Näiteks kuulad ja/või kirjutad muusikat vms?

2.2 Millistes klassi-, kooli-, linna- või muu üritustel oled viimasel ajal (kevadel, suvel, sel sügisel) käinud või kavatsed minna? Kas sa oled osaleja või korraldaja midagi ka?

2.3 Milliste õpilastega oma klassis sa kõige paremini läbi saad?

Kas su sõbrad õpivad selles koolis või teistes koolides?

Kas on oluline, et sõber räägib sinuga sama emakeelt? Miks?

Mida kõige sagedamini arutate teise emakeelega õpilastega?

Kas sul on tulnud ette arusaamatusi teiste õpilastega keele pärast?

Kas sul on tulnud ette arusaamatusi õpetajatega keele pärast?

Mitme virtuaalsõbraga sa pidevalt suhtled? Facebookis, Messengeris, Instagrammis, teistes suhtlusvõrgustikes?

Kas nende hulgas on ka need sõbrad, kes on sul päris elus?

Kooli väärtuste kohta pakun grupitööd: 45 sedelit, millele on kirjutatud erinevad väärtused, sh kooli omad. Palutakse valida, millised osalejate arvates on nende kooli väärtused, väärtuste arv antakse ette (15). Kahes voorus! Algul ebasobivad kõrvale panna, siis 15 nendest, mis lauale jäid.

Koostas Jelena Rootamm-Valter
23.09.2017

План проведения интервью в объединенных гимназиях с фокус-группами учеников в гимназии

Введение

Уважаемые ученики Гимназии ... !

Спасибо, что согласились принять участие в нашем исследовании.

Мы – это я, Александр Шувалов, студенты выпускного курса Нарвского колледжа Тартуского университета, и другие члены исследовательской группы: Елена Рюотамм-Валтер и Хурмет Лахи.

Обращаемся к Вам в связи с исследованием, которое проводит Нарвский колледж Тартуского университета по заказу Министерства образования и науки.

Цель исследования – составить общую картину развития, которое проделали все девять объединенных гимназий Эстонии, – это ведь новая форма учебного заведения. Исследование должно выявить, каких успехов удалось добиться, а также с какими проблемами пришлось столкнуться.

Просим вас нам в этом помочь! Прежде, чем приступить к делу, я должна дать вам определенную информацию.

Прежде всего: нам сказали, что ваши родители не против, чтобы вы в этом исследовании участвовали. Так ли это?

Интервью записываются на диктофон. Интервью анонимные, это значит, что никакие записанные высказывания не связываются с конкретным человеком, классом или школой.

Продолжительность интервью - примерно час. После интервью предложим ученикам сок и печенье.

Мы просим вас, чтобы вы высказывались по очереди. Пожалуйста, напишите свои имена на этих табличках, чтобы я знала, как к вам обращаться.

Еще раз большое спасибо. К делу! Вопросы разделены на три части: знакомство, учеба и затем о том, что вы делаете еще помимо учебы. Затем будет еще небольшая групповая работа.

Ваше мнение для нас очень важно.
Включаем запись.

0 Знакомство

Имя, сколько лет учился в этой школе (Пришел из другой школы, откуда? Или учился здесь же, в основной школе?)

1 Школа

1.1 Как ты думаешь, почему надо учиться в гимназии? – Зачем ты здесь учишься?
(Какую пользу приносит тебе учеба в гимназии?)

Как ты думаешь, нужно ли в гимназии хорошо учиться? – Почему? (Какие оценки по окончании гимназии тебя бы устроили?)

1.2 Объединенная гимназия – довольно новое явление в Эстонии. Как ты думаешь, чем она отличается от обычных школ, где в основном говорят на одном языке?

Чем учеба в объединенной гимназии для тебя полезнее, чем учеба в обычной школе?

Чем учеба в объединенной гимназии может быть хуже, чем учеба в обычной школе?
Почему ты так считаешь?

Каковы твои самые большие достижения за прошедший год - в этой гимназии? Что помогло тебе достичь этих результатов?

С какими трудностями тебе пришлось столкнуться? Как ты их преодолел?

Пытался ли ты, к примеру, выделять больше времени для учебы? Как ты это делал?

Обращался ли ты к кому-нибудь за поддержкой/помощью? (одноклассники, друзья из или вне школы, родители, учителя, вспомогательный персонал, еще кто-то...)

Какую помощь ты от них получил? (помогали в учебе, переводили, нашли репетитора, давали советы, помогали планировать время и учебу, предложили психологическую поддержку и т.д...)

Была ли польза от этой помощи?

Проблема решилась или осталась?

Обращаются ли к тебе за помощью другие ученики? По каким вопросам?

Возникали ли у тебя недоразумения с учителем из-за языка?

Предлагал ли ты сам свою помощь другим ученикам? По каким вопросам?

NB! Обратить внимание на трудности, связанные с языком и культурой, при необходимости задать дополнительные вопросы.

2 Вне школы

2.1 Что тебя интересует помимо учебы в школе?

В каких кружках, клубах, секциях, ты состоишь? Берешь ли ты дополнительные уроки?

Какие из них находятся при школе, а какие вне её стен?

Возможно, ты занимаешься своими хобби дома? Например, слушаешь или пишешь музыку.

2.2 В каких классных, школьных, городских или иных мероприятиях ты принимал участие в последнее время (весной, летом, этой осенью) или собираешься принять участие?

Ты только участвуешь или организуешь тоже?

2.3 С кем ты лучше всего ладишь в своем классе?

Твои друзья учатся в этой же школе или в других?

Для тебя важно, чтобы друг говорил с тобой на том же родном языке, что и ты? Почему?

На какие темы ты больше всего общаешься с учениками, чей родной язык отличен от твоего?

Были ли какие-либо недоразумения из-за языка с другими учениками?

Сколько у тебя виртуальных друзей, с которыми ты постоянно общаешься? В Facebook, Messenger, Instagram или других социальных сетях?

Задание для группы. Дано 45 разных социальных ценностей, в том числе и вашей школы. Выберите 15, которые на ваш взгляд, ценности вашей школы.

Спасибо!

Koostasid
Jelena Rootamm-Valter
Aleksandr Šuvalov
26.09.2017

LISA 2. Liitgümnaasiumide õpetajate vestluse-intervjuu kava

Sissejuhatus

Tere, lugupeetud ... Gümnaasiumi õpetajad. Täname teid, et olete nõus osalema uuringus.

Meie kolmekesi olema TÜ Narva kolledžist, mina olen JRV ning Hermet Lahi ja Aleksandr Šuvalov on viimase kursuse üliõpilased.

Pöördume Teie poole seoses uuringuga, mida viib HTM tellimusel läbi TÜ Narva kolledži uurimisgrupp.

Uuringu eesmärgiks on koostada ülevaade kõigi Eesti üheksa liitgümnaasiumi senistest edusammudest ja probleemidest, mis selle koolivormiga seotud. Selleks tuleb meil ka Jõhvi Gümnaasiumis läbi viia kaks grüpiintervjuud õpilastega ning vestlusring õpetajatega, samuti esitada mõned küsimused ka Teile kui kooli juhile.

Palume Teie kaasabi! Enne kui ma päris konkreetseks lähen, pean teile andma edasi kindla info.

Vestlus salvestatakse. Teie väljaütlemised on täiesti anonüümsed, st väljaütlemisi ei seostata konkreetse inimese ehk teie isiku, klassi ega ka kooliga. Kui teie arvates on mõne seisukoha kontekstis tähtis, et kooli nimi oleks nimetatud, ütlege sellest palun, ning me jätame kooli nime tekstis alles.

Intervjuu kestab umbes tund aega. Palume teid, et te ütlete välja oma arvamuse, korda mööda. Palun teil teha nimesildid ning need enda ette panna, et ma tean teid nimepidi nimetada.

Aitäh veel kord ning asume nüüd küsimuste juurde.

Teie arvamus on meile väga tähtis.

Paneme nüüd salvestusseadmed käima.

0 Enda tutvustamine

Nimi, mitu aastat selles koolis õpetanud, milliseid aineid.

Kas õpetate eesti, vene või mõlemas keeles?

1 Õpilased

1.1 Liitgümnaasium on Eestis üsna uus nähtus, mis te arvate, oma kogemusele toetudes, mis on siin teisiti, kui koolides, kus räägitakse enamasti vaid ühte keelt ehk tavalistes, traditsioonilistes koolides?

1.2 Mille poolest võib liitgümnaasiumis õppimine õpilastele kasulikum olla traditsioonilise kooliga võrreldes?

1.3 Mille poolest liitgümnaasiumis õppimine võib ehk traditsioonilises koolis õppimisest halvem olla? Miks te nii arvate?

1.4 Millised on teie arvates liitkoolide õpilaste kõige suuremad spetsiifilised õppimisprobleemid, mida peamiselt ühe emakeelega õpilaste koolides ei esine või esineb vähem?

1.5 Millised spetsiifilised liitgümnaasiumi psühholoogilised iseärasused õpilastel teie arvates esinevad?

1.6 Millised spetsiifilised liitgümnaasiumi suhtlemise iseärasused õpilastel teie arvates esinevad?

1.7 Milliste küsimustega õpilased teie poole pöörduvad? Kuidas olete saanud õpilasi abistada?

1.8 Kes veel sai õpilastele abiks ja toeks olla? Kuidas? *Võib-olla tuleb välja eelnevatest vastustest. Vanemad, tugipersonal, eraõpetajad,*

1.9 Kuidas saaks õpilasi veel enam nende õppimisel ja läbisaamisel toetada? *Võib-olla tuleb välja eelnevatest vastustest.*

NB! Pöörata tähelepanu kultuurilistele ja keelelistele raskustele, vajadusel küsida selle kohta juurde.

2 Õpetajad

1.2. Millised on teie arvates teie suuremad pedagoogilised saavutused ja võidud siin gümnaasiumis õpetades?

Palun rääkige, mis aitas selle tulemuseni jõuda? *Enesetäiendamine, abi otsimine – kellelt, kes tegelikku abi pakkus?*

1.3 Millised olid teie pedagoogilised raskused? Kuidas te nendest üle saite? *Enesetäiendamine, abi otsimine – kellelt, kes tegelikku abi pakkus?*

NB! Pöörata tähelepanu kultuurilistele ja keelelistele raskustele, vajadusel küsida selle kohta juurde.

1.4. Millised probleemid ei ole lahendust leidnud ja miks? *(täiendav küsimus, kui 1.3 ei selgu). Millist täiendkoolitust oleks liitkoolides töötamiseks vaja?*

1.5 Mida soovitaksite liitkoolige pedagoogide ettevalmistamisel, täiendkoolitusel rõhutada? *Ilmselt tuleb välja eelmise küsimuse vastusest.*

1.6 On ehk veel midagi, millest sooviksite meile rääkida seoses liitgümnaasiumis töötamisega? (mingi soov Haridusministeeriumile? Töökorralduse osas tähelepanekud?)

Koostas Jelena Rootamm-Valter

24.09.2017

Уважаемые учителя гимназии ...!

Спасибо, что согласились принять участие в нашем исследовании.

Мы – это Елена Рюотамм-Вальтер и студенты выпускного курса Хурмет Лахи и Александр Шувалов.

Обращаемся к Вам в связи с исследованием, которое проводит Нарвский колледж Тартуского университета по заказу Министерства образования и науки.

Цель исследования – составить общую картину развития, которое проделали все девять объединенных гимназий Эстонии, – это ведь новая форма учебного заведения. Исследование должно выявить, каких успехов удалось добиться, а также с какими проблемами пришлось столкнуться.

Просим вас нам в этом помочь! Прежде, чем приступить к делу, я должна дать вам определенную информацию.

Беседа записывается на диктофон. Ваши высказывания анонимны, это значит, что никакие записанные высказывания не связываются с конкретным человеком, классом или школой. Если в вашем высказывании будет важно, о какой именно школе идет речь, то скажите об этом, и мы оставим название школы в тексте.

Продолжительность интервью - примерно час. После интервью предложим ученикам сок и печенье.

Мы просим вас, чтобы вы высказывались по очереди. Пожалуйста, напишите свои имена на этих табличках, чтобы я знала, как к вам обращаться.

Еще раз большое спасибо.

Ваше мнение для нас очень важно.

Включаем запись.

0 Знакомство

Имя, сколько лет преподаете в этой школе, какие предметы? Преподаете на эстонском, русском или используете оба языка?

1 Ученики

1.1 Объединенная гимназия – довольно новое явление в Эстонии. Скажите, опираясь на свой опыт, чем она отличается от традиционных, обычных школ, где в основном говорят на одном языке?

1.2 Чем учеба в объединенной гимназии для ученика полезнее, чем учеба в обычной школе?

1.3 Чем учеба в объединенной гимназии может быть хуже для ученика, чем учеба в обычной школе? Почему вы так считаете?

1.4 Каковы, по вашему мнению, наиболее яркие особенности обучения связаны со спецификой объединенной гимназии, которые в одноязычных школах проявляются в меньшей мере или вообще не возникают?

1.5 Какие специфические психологические особенности характерны для учеников объединенной гимназии, - чего нет или почти нет в одноязычных школах?

1.6 Какие специфические особенности общения характерны для учеников объединенной гимназии, - чего нет или почти нет в одноязычных школах?

1.7 С какими вопросами к вам обращаются ученики? Как вам удалось им помочь?

1.8 Кто еще может помочь ученику или оказать ему поддержку? Каким образом?
Возможно уже будет упомянуто, в связи с предыдущими вопросами. Родители, вспомогательный персонал, репетиторы...

1.9 Каким еще образом возможно оказать поддержку ученикам в учебе и налаживании общения между собой? *Возможно, уже будет упомянуто, в связи с предыдущими вопросами.*

NB! Обратить внимание на трудности, связанные с языком и культурой, при необходимости задать дополнительные вопросы.

2 Учителя

1.2. Каковы, на ваш взгляд, ваши самые большие педагогические достижения и победы – за время вашей работы в этой гимназии?

Пожалуйста, расскажите, что помогло вам достичь такого результата?

Самосовершенствование, помощь извне – кто помогал, от чего была польза?

1.3 С какими педагогическими трудностями вам пришлось столкнуться? Как вы их преодолели?

Самосовершенствование, помощь извне – кто помогал, от кого был толк?

NB! Обратить внимание на трудности, связанные с языком и культурой, при необходимости задать дополнительные вопросы.

1.4. Какие проблемы остались нерешенными? Почему? *(дополнительный вопрос, если 1.3 не даст необходимой информации).*

Какие курсы повышения квалификации пригодились бы для работы в объединенной школе?

1.5 На чем бы вы посоветовали сосредоточиться при подготовке учителей для работы в объединенной школе? *Вероятно, предыдущий вопрос даст необходимую информацию в полной мере.*

1.6. Может быть, вы хотели бы еще чем-нибудь с нами поделиться в связи с работой в объединенной гимназии? *(пожелания министерству образования, по организации работы в школе?)*

Спасибо!

Составили

Александр Шувалов, Елена Роотамм-Валтер

27.09.2017

LISA 3. Liitgümnaasiumide direktorite intervjuu kava

Sissejuhatus

Tere, lugupeetud

Meie kolmekesi oleme TÜ Narva kolledžist, mina olen Jelena Rootamm-Valter ning Hurmet Lahi ja Aleksandr Šuvalov on viimase kursuse üliõpilased.

Pöördume Teie poole seoses uuringuga, mida viib HTM tellimusel läbi TÜ Narva kolledži uurimisgrupp.

Uuringu eesmärgiks on koostada ülevaade kõigi Eesti üheksa liitgümnaasiumi senistest edusammudest ja probleemidest, mis selle koolivormiga seotud. Selleks tuleb meil ka Valga Gümnaasiumis läbi viia kaks grüpiintervjuud õpilastega ning vestlusring õpetajatega, samuti esitada mõned küsimused ka Teile kui kooli juhile.

Palume Teie kaasabi! Enne kui ma päris konkreetseks lähen, pean teile andma edasi kindla info.

Vestlus salvestatakse. Teie väljaütlemised on suures osas anonüümsed, st väljaütlemisi ei seostata konkreetse inimese ehk teie isiku, klassi ega ka kooliga. Siiski osa väljaütlemisi on kontekstiga seotud ning uuringus võib ka neid tarvis minna, nii et kool saab olema äratuntav.

Palume teid täpsustada mõningaid fakte ning avaldada oma arvamust arvamusküsimustes.

Aitäh veel kord ning asume nüüd küsimuste juurde.

Teie arvamus on meile väga tähtis.

Paneme nüüd salvestusseadmed käima.

Fakte täpsustavad küsimused

1. Gümnaasiumi klasside arv, õpilaste arv 2017/2018 ja varem!

Eesti õppekava

Eesti/vene õppekava

Eesti emakeelega, teise emakeelega

Millised muudatused on toimunud ja miks?

2. Õpetajate arv 2017/2018 – millised muudatused pedagoogilises kollektiivis on toimunud seoses 60/40 klasside puudumisega?

Põhikohaga

Tunnitasulised

3. Õppekorralduse jt spetsialistid ja nende tööülesanded. Kas on midagi erilist, mis on omane vaid liitgümnaasiumile? Mis on muutunud, kui 60/40 õpet enam pole?

4. Tugispetsialistid ja nende ülesanded. Kas on midagi erilist, mis on omane vaid liitgümnaasiumile?

5. Tugiteenuste kasutamine koolist väljastpoolt. Kas on midagi erilist, mis on omane vaid liitgümnaasiumile?

6. Mida pakub kool lisaks õppekava täitmisele? Kas on midagi erilist, mis on omane vaid liitgümnaasiumile?
7. Millised on spetsiifilised liitgümnaasiumi töökorralduse jooned?

Strateegilised arengusuunad

8. Kuidas te ütleksite, milline on ... gümnaasiumi eesmärk, tähtsaim ülesanne? Kas on midagi erilist, mis on omane vaid liitgümnaasiumile?
9. Kuidas te olete rahul ... Gümnaasiumi senise arenguga? Mida peate olulisimaks saavutuseks?
10. Kuidas te olete selle saavutanud, tänu millele?
11. Mis jäi saavutamata? Miks?
12. Millisena te näete ... gümnaasiumi tulevikku, millest te unistate? Õpilased, kollektiiv, lapsevanemad? Kooli ühiskondlik ülesanne piirkonnas, mitmekeelsuse ja mitmekultuurilisuse kohta
13. Kuidas teil on kavas seda saavutada?
14. Milliseid spetsiifilisi liitgümnaasiumi oludega seotud riske või raskusi te näete?
15. On ehk veel midagi, millest sooviksite meile rääkida seoses liitgümnaasiumis töötamisega? (mingi soov Haridusministeeriumile? Koostöö KOViga, teiste asutustega?)

Aitäh!

Koostas Jelena Rootamm-Valter
23.09.2017

LISA 4. Väärtuste loetelu oma kooli väärtuste valimiseks

1. Loovus	Креативность
2. Tarkus	Быть умным
3. Maailmakodanikuks olemine	Ощущение себя гражданином мира
4. Keskkonnahoid	Охрана окружающей среды
5. Majanduslik areng	Экономическое развитие
6. Kultuuri areng	Культурное развитие
7. Sotsiaalne areng	Социальное развитие
8. Arengusse panustamine	Развитие способностей
9. Ausus	Честность
10. Hoolivus	Заботливость
11. Aukartus elu vastu	Глубокое уважение ко всему живому
12. Õiglus	Справедливость
13. Inimväärikus	Человеческое достоинство
14. Lugupidamine enda ja teiste vastu	Уважение к себе и другим
15. Vabadus	Свобода
16. Demokraatia	Демократия
17. Austus emakeele ja kultuuri vastu	Уважение к родному языку и культуре
18. Patriotism	Патриотизм
19. Kultuuriline mitmekesisus	Культурное разнообразие
20. Sallivus	Толерантность
21. Õiguspõhisus	Правовое государство
22. Solidaarsus	Солидарность
23. Vastutustundlikkus	Ответственность
24. Inimõigused	Права человека
25. Usu ja poliitilise elu lahusus	Разделение веры и политики
26. Põhjendatud mõtlemine ja otsustamine	Рациональное мышление и принятие решений
27. Humanistlik mõtteviis, inimlikkus	Гуманизм
28. Aladeemilisus	Академичность
29. Asjatundlikkus	Компетентность

30. Koostöö	Сотрудничество
31. Uuendusmeelsus	Стремление к обновлению
32. Julgus	Смелость
33. Avatus	Открытость
34. Ettevõtlikkus	Предприимчивость
35. Innovaatilisus, kaasaegsus	Инновативность, современность
36. Iseseisvus	Самостоятельность
37. Kaasamine	Вовлеченность
38. Märkamine	Внимательность к другим
39. Sõbralikkus	Дружелюбие
40. Vastutustundlikkus	Ответственность
41. Turvalisus	Безопасность
42. Traditsioonid	Традиции
43. Õpilasekesksus	Исходить из интересов ученика
44. Algatusvõime	Инициативность
45. Lugupidamine	Уважение

LISA 5. Liitgümnaasiumide juhtide ja õpetajate soove

Koolidevahelisest kultuurierinevustest ülesaamine

Seda soovi väljendati õige mitmes koolis. „On Eestis eesti kool ja vene kool, meil peaks olema Eestis üks eesti kool.”

Liitgümnaasiumide maine tõstmine

"Sooviksin seda, eesti õppekeelega kooli põhikooli lõpetajad tuleks rohkem siia. See on meie, meie kõigi unistus."

Õpetajate nappusest ülesaamine

"Eks see õpetajate töölesaamise raskus, noh, see on tüüpiline Eestis, ei saagi sellest üle vist."

"Valikkursuste õpetajaid on väiksemates koolides raskem saada, puuduvad vahendid, keeruline logistika."

Liitgümnaasiumide erivajaduste parem arvestamine, sh õpetajate täiendõppes

"Pedagoogiline kontseptsioon, ehk siis küsimus sellest, et kuidas laps areneb kõige paremini. Kas talle kõige soodsamaid tingimusi luues või vastupidi, takistusi ette veeretades".

"[Munitsipaalgümnaasiume peaks] toetama samaväärselt ja samal moel kui teisi riigigümnaasiumeid praegu, ... küll infoväljas, küll kompetentsuse arendamisel ja nii edasi."

"Tuleks arvestada, et õppe korraldamine ja õpilaste toetamine, kui 100% ja 60/40 õppekavad eksisteerivad koos, vajab palju rohkem administratiivressurssi. Tunniplaani koostamine on nagu lego kokkupanek."

Gümnaasiumi klassides, kuhu tulevad õppima õpilased vene põhikooliga põhikoolist, tuleks aineid õpetada väikemates gruppides. "Number üks on klassi suurus."

"Et saaks senisest rohkem korraldada kohtumisi või kursuseid ja õppimist eestikeelsetes keskkondades."

"Koostöö teiste koolidega õppematerjalide ja metoodikate, kogemuste jagamiseks, õpetajate koostöö oma ainevaldkondades."

"TÜ Narva kolledž võiks rohkem täienduskoolitusi pakkuda, varem neid on märksa enam olnud."

"Uute vormide väljatöötamine õpilast hakkamasaamise toetamiseks, nt mentorite toetuse sisseviimine."

LAK õppe tõhustamine

"Häda on selles nad keskendusid sellel kursusel ma ei tea millele, aga mitte asjale. Ja, ja noh, et me mängisime tundide kaupa kukkumise mängu ja siis joonistasime, värvisime pabereid, aga rääkida tuleks kõik sellest, et kuidas õpetada eri keeles nii-öelda lapsi, et need kursused oleksid oluliselt asjalikumad ja rääkida asjast."

"LAK õppematerjalidega kõigi gümnaasiumiastme ainete katmine."

"Rohkem e-kursusi õpilastele, näiteks paljud õpilased on TÜ majandusõpet võtnud, nad pakuvad väga, noh, ütleme toredaid ja väga huvitavaid e-kursuseid"

"Õppefilmid võiksid olla nii eesti kui ka vene keeles."